

ผู้หญิงในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม

(Women's in Socio-Cultural Perspectives)

โดย ฉลาดชาย รมิตานนท์

ศูนย์สตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คำนำ

ข้อเขียนเชิงเล่าเรื่องเบื้องต้นตอนนี้เป็นเพียงข้อเสนอแนะสำหรับนักศึกษาและผู้สนใจที่ต้องการรู้ว่า ‘ผู้หญิง’ ในมิติมุมมองต่าง ๆ ทางสังคม-วัฒนธรรมคืออะไร และมีเนื้อหาคร่าว ๆ อย่างไรก่อนที่จะตัดสินใจเลือกเรียนกระบวนวิชานี้ ทั้งนี้ลักษณะ (style) ของการเล่ามักจะเป็นการตั้งคำถามหลักกับชื่อของเรื่องที่จะเล่า ซึ่งในที่นี้คือชื่อวิชา **ผู้หญิงในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม** เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังคือคำแทบทุกคำที่ปรากฏอยู่ในชื่อดังกล่าวนี้ ฟังดูรื่นหูดี คือฟังแล้ว ‘เข้าใจ’ ได้ไม่ยาก หรือหลายคนอาจบอกว่า ‘ง่าย’ แต่ในทางวิชาการแล้ว **ไม่ง่าย** เนื่องจาก ‘คำ’ ต่าง ๆ ที่ฟังดูคุ้นหูนี้เป็นมโนทัศน์ (concepts) ที่อาจมีความหมายแตกต่างไปจากภาษาที่ใช้กันอยู่ในชีวิตประจำวัน และมโนทัศน์ต่าง ๆ เหล่านั้น ถ้ามองในการใช้ของทฤษฎีต่าง ๆ ของสตรีนิยมที่ถูกจัดว่าเป็นทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structuralism-functionalism) แล้ว มโนทัศน์ทั้งหลายจะต้องถูกใช้ในกรอบทฤษฎีนั้น ๆ เท่านั้น แต่ถ้ามองจากการใช้ของวิธีคิดแบบหลังโครงสร้าง-หน้าที่นิยมและหลังทันสมัยนิยม รวมทั้งหลังสตรีนิยม (post feminism) และหลังอาณานิคม (post colonialism) หรือวิธีคิดแบบใดที่ไม่อาจอยู่ในกรอบกว้าง ๆ ทางทฤษฎีทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างบน การใช้และไม่ใช้รวมจนถึงความหมายก็ต่างตามไปด้วย

ผู้หญิงหมายถึงอะไร

หลายคนบอกว่าไม่เห็นจะต้องถามบางคนอาจตั้งคำถามในใจว่า ‘แม่ของผู้เล่าก็เป็นผู้หญิงไม่ใช่หรือ?’ คำตอบคือใช่ ในความหมายตามวิธีคิดของนักสตรีนิยมตะวันตกในคลื่นลูกที่หนึ่ง* ก็เชื่อว่าผู้หญิงคือผู้ที่มีเพศเป็นหญิง เห็นได้จากอวัยวะต่าง ๆ ทั้งหลายที่ต่างไปจากผู้ชาย รวมทั้ง ลักษณะนิสัยบางอย่าง เช่น ใจดี มีเมตตา รักลูก รักสงบ เป็นลูกสาว ภรรยาและแม่ เป็นต้น แม่ผู้เล่าเองต้องมีมดลูกแน่ ๆ จึงตั้งท้องและออกลูกตั้งหกคน ในการแพทย์แผนไทยโบราณ มียาไว้ใช้รักษาโรคเกี่ยวกับมดลูกบางตำราเรียกว่า ‘ยาแก้มดลูกพิการ’ ซึ่งผู้เล่าคิดว่า ผู้ชายไทยคงไม่กินยานานนี้แน่เพราะไม่มีมดลูก

* ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า ‘First wave’ หมายถึงนักสตรีนิยมยุคศตวรรษที่สิบเก้า โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในฉลาดชาย รมิตานนท์, **เล่าเรื่องเบื้องต้น สตรีศึกษา สตรีนิยม**, วนิดาการพิมพ์, เชียงใหม่ 2556: 102-106

ผู้เล่าสังเกตเห็นความแตกต่างของร่างกายของผู้ชายกับผู้หญิงมานานแล้ว แต่ไม่รู้ว่า ตัวเองนั้นเป็นผู้ชาย มารู้จักต่อเมื่อมีคนอื่น**บอก**ว่า เป็นผู้ชาย หนึ่งการบอกนี้ต้องใช้ภาษา ดังนั้นถ้าไม่มีภาษาผู้เล่าก็คงไม่รู้ว่า ตัวเองเป็น ‘ผู้ชาย’ เพราะฉะนั้นก็อาจสรุปสั้น ๆ ไว้ตอนนี้ว่า ‘ความเป็นชาย’ ‘ความเป็นหญิง’ นั้น เกิดจากการประกอบสร้างของภาษา ซึ่งนักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง* ในตะวันตกก็คิดแบบนี้ จึงถือ ‘ความเป็นเพศ’ เป็น ‘การประกอบสร้างทางสังคม’ ซึ่งมีภาษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ‘ความเป็นเพศ’ ที่ว่านี้พวกเธอใช้คำ/มโนทัศน์ว่า ‘gender’ หรือ ‘เพศภาวะ’ ซึ่งต่อมามีความหมายว่ามีมากกว่า เพศภาวะหญิง เพศภาวะชาย เพราะเกิดจากการประกอบสร้างทางสังคมดังกล่าวแล้ว

สรุปตรงนี้ว่า คำว่า ‘**ผู้หญิง**’ ถ้าใช้ในทฤษฎีสตรีนิยมที่ถูกจัดว่าเป็นทฤษฎีที่ก่อกำเนิดขึ้นมาโดย **นักทฤษฎีคลื่นลูกที่หนึ่ง** มักจะมีความหมายว่า **เพศตาม ‘ธรรมชาติ’** บ้างหรือที่สังคม ‘ชัดเงลา’ ‘อบรมสั่งสอน’ และจัดให้อยู่ใน **ประเภททางสังคม-วัฒนธรรม** (socio-cultural category) ว่าเป็น ‘ผู้หญิง’ แต่ถ้าใช้ใน **ช่วงปลาย ๆ ของนักทฤษฎีสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง** เป็นต้นมาก็จะมีความหมายเป็น ‘**เพศภาวะ**’ หรือ ‘gender’ แต่ มีนักสตรีนิยมบางคนก็ใช้ทั้งเพศ/เพศภาวะ (sex/gender) โดยถือว่า **ทั้งคู่** ล้วนเป็นสิ่งประกอบสร้างทั้งสิ้น แม้กระทั่งวิชาชีววิทยาก็ถูกประกอบสร้างขึ้นมา ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า ‘หญิง’ ‘ชาย’ จึงไม่ใช่อะไรง่าย ๆ ที่จะใช้ได้เลยในทัศนะของสตรีศึกษา และสตรีนิยม ยิ่งถ้าหากจะนำไปใช้กับชื่อวิชาว่า ‘ผู้หญิงใน (กับ) สังคม’ ‘ผู้หญิงใน (กับ) วัฒนธรรม’ ‘ผู้หญิงใน (กับ) การเมือง’ ‘ผู้หญิงใน (กับ) กฎหมาย’ และวิชาต่าง ๆ ทั้งหมดในหลักสูตรสตรีศึกษาจึง **ไม่ง่าย** อย่างที่คิด

ด้วยเหตุนี้ในทางสตรีศึกษาและสังคมวิทยาจึงมีทฤษฎีว่าด้วย เพศและเพศภาวะอยู่หลายทฤษฎี ซึ่งก็ยิ่งทำให้การใช้คำว่า ‘ผู้หญิง’ ‘ผู้ชาย’ เป็นอะไรที่เสมือน ‘หน้าปากคอก’ (คืออะไรที่อยู่ใกล้ ๆ แล้วฉวยไปใช้ได้เลย) นั้น **ทำไม่ได้** เว้นเสียแต่ว่าจะอนุโลมให้ในบางกรณี แต่ก็ก็จะกลายเป็นจุดอ่อนของสตรีศึกษาที่มีวิธีคิดแบบสตรีนิยมหลายสำนักและขัดแย้งกัน

ทฤษฎี ‘เพศ’ และ ‘เพศภาวะ’

(Theories of sex and gender)

ในที่นี้เนื่องจากการเล่าครั้งนี้ไม่มีวัตถุประสงค์ในการทำความเข้าใจความเหมือนและความต่างระหว่าง เพศกับเพศภาวะโดยตรง เนื่องจากน่าจะมีวิชาที่ทำหน้าที่ดังกล่าวโดยตรงอยู่แล้วในหลักสูตร ดังนั้นจึงขอเล่าเพียงคร่าว ๆ ว่ามีการมองเรื่องนี้อยู่สามแนว เมื่อมองจากทัศนะของนักสังคมวิทยา

* ดูเฟิ่งอ้ง, น.106-115

มิติมุมมองแบบ ความแตกต่างทางเพศ

(The sex differences perspectives)

วิธีคิดแบบความแตกต่างทางเพศนี้ตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ว่าความแตกต่างทางสังคมสำคัญ ๆ ระหว่างผู้ชายกับผู้หญิงนั้น ทั้งเกิดมาจากและสะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางชีววิทยา ดังนั้นโดยนัยดังกล่าวนี้จึงเกิดมีวลีว่า ‘ชีววิทยาคือปลายทาง’ หรือ ‘biology is destiny’ ในความหมายชีววิทยาเป็นอะไรที่หนีไม่ได้ หรืออาจหมายความว่า ‘ชีววิทยาเป็นตัวกำหนด’ อนึ่งผู้เล่าไม่อยากจะบอกว่า ‘ชีววิทยาเป็นพรหมลิขิต’ หรือ ‘ชีววิทยาคือชะตากรรม’ เพราะทั้งสองความหมายหลังนี้เชื่อมโยงกับศาสนาพราหมณ์ (ฮินดู) และพุทธศาสนา ซึ่งเป็นคนละครบวบทศน์ (แม่แบบทางความคิด- ‘paradigm’ กับทฤษฎีสตรีนิยมส่วนใหญ่) ดังนั้นจึงเอามาใช้ปนกันกับ ชีววิทยา ซึ่งเป็นกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่ได้นี่คือวิธีคิดเบื้องต้นที่ถือว่าสำคัญในเชิงสังคมวิทยาความรู้/ญาณวิทยาของฝ่ายปรัชญา ด้วยเหตุนี้ในทัศนะ ‘biology is destiny’ จึงมีนัยแฝงว่า ผู้หญิงทั้งหลายจึงถูกมองและตัดสินว่า ถูก ‘โปรแกรม’ เอาไว้ทางชีววิทยาเพื่อการเลี้ยงดูเด็ก ๆ กับงานบ้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ผู้ชายถูกชีววิทยา ‘โปรแกรม’ ให้เป็นคนหาเลี้ยงครอบครัวตามธรรมชาติ นักวิชาการแนวทงนี้ เช่น Tiger กับ Fox เสนอคำอธิบายอย่างสุดโต่งไปเลยว่า เพศทั้งสองคือชายกับหญิงนี้มี ‘bio grammas’ หรือ ‘ไวยากรณ์ทางชีววิทยา’ ที่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นตัวกำหนดการกระทำหรือพฤติกรรมต่าง ๆ ของผู้คนแต่ละเพศ อนึ่งคำว่า ‘grammas’ หรือ ‘ไวยากรณ์’ นี้ใช้ในความหมายว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องโดยมี ‘ชีววิทยา’ ซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของวิทยาศาสตร์แบบปฏิฐานนิยมเป็นตัวกำหนดเอาไว้ ทำให้ผู้เล่าคิดถึงวิชา ‘ไวยากรณ์ไทย’ สมัยเรียนมัธยม เป็นวิชาที่ผู้เล่าชอบตกหรือเกือบตกเป็นประจำ

นักจิตวิทยา (psychologists) บางคนวางตำแหน่งสิ่งที่เรียกว่า ‘สัญชาติญาณของความเป็นแม่’ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนชีววิทยานี้ให้เข้ากันได้สนิทพอดี กับความต้องการแม่ของบรรดาทารก การวิเคราะห์แนวทางนี้พบได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับ จอห์น โบว์ลบี (John Bowlby) ผู้ซึ่งต่อมายอมปรับแต่งวิธีคิดของเขาจนถึงจุดที่เขาอนุญาตให้คิดได้ว่า ‘แม่ตัวแทน’ หรือ ‘mother substitute’ นั้นสามารถตอบสนองความต้องการความรักและความผูกพันของทารกได้เหมือนกัน ตรงนี้ถือว่าเขายอมอ่อนข้อให้กับวิธีคิดอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เพศที่ยึดติดอยู่กับวิชาชีววิทยาแต่อย่างใดอย่างเหนียวแน่น

วิธีคิดแบบโครงสร้างนิยมกับคำอธิบายความแตกต่างทางเพศภาวะ

คำอธิบายตามแนววิธีคิดนี้ถือว่าอนุญาตให้มีคำอธิบายทางวัฒนธรรมที่ยืดหยุ่นมากขึ้นบนฐานของวิธีคิดแบบเพศทางชีววิทยา **จอร์จ เมอร์ดอค** (George Murdock) นักสังคมวิทยาคนสำคัญคนหนึ่งมองเรื่องการแบ่งงานกันทำบนฐานของเพศที่ผู้หญิงท้องและเลี้ยงดูเด็ก ๆ ส่วนผู้ชายทำงานที่เกี่ยวข้องกับความแข็งแรง (strength) (ทางร่างกาย) ว่าเป็นเรื่องของการนำไปใช้ได้จริง (practicality) และความสะดวก โดยที่แต่ละเพศมีความเหมาะสมทางชีววิทยาต่องานต่าง ๆ เหล่านั้น ส่วน **ทัลคอตต์ พาร์สัน** (Talcott Parsons) นักสังคมวิทยาแนวโครงสร้าง-หน้าที่นิยมคนสำคัญ นั้นกล่าวได้ว่า วิธีการมองและ

วิเคราะห์เรื่องการแบ่งงานกันทำตามเพศ (sexual division of labour) มีลักษณะค่อนข้างจะเป็นแบบวัฒนธรรมสัมพันธ์ (culturally relative) มากขึ้น เขาเห็นว่าการแบ่งงานกันทำตามเพศเป็นไปตามหน้าที่ของผู้คนในบริบทของสังคมที่ผู้หญิงควรทำหน้าที่อย่างเต็มที่ตามบทบาทที่เขาเรียกว่า 'expressive role' หรือ 'บทบาทที่เกี่ยวข้องกับการแสดงความรู้สึก' เช่น การเลี้ยงดูประคบประหม่อม (nurturing) และการดูแลเอาใจใส่ (caring) ส่วนผู้ชายควรแสดงบทบาทที่เขาเรียกว่า 'instrumental role' หรือ 'บทบาทเชิงเครื่องมือ' (ในการต่อสู้แข่งขันในระบบทุนนิยม-ผู้เล่า) เช่น บทบาทในลักษณะแข่งขัน (competitive) และสะสม ไขว่คว้า ทะเยอทะยาน (acquisitive) ในทัศนะของเขา เมื่อเกิดการแบ่งงานกันทำตามบทบาททางเพศดังกล่าวแล้ว จะทำให้คู่แต่งงานมีชีวิตในแบบส่งเสริมซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะแข่งขันกัน ทัศนะของพาร์สันส์ ดูเหมือนจะสะท้อนให้เห็นถึงทัศนะของ ชิกมัน พรอยด์ ว่าด้วย 'naturalness' หรือ 'ความเป็นธรรมชาติ' ของความแตกต่างทั้งหลายทางเพศ-เพศภาวะ อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่า พาร์สันส์เองก็ตระหนักรู้แล้วว่า ผู้หญิงคงจะรู้สึกที่ตนเองประสบความสำเร็จหรือได้ 'เต็มเต็ม' แล้วอย่างสมบูรณ์ในการทำตามบทบาทของแม่บ้าน (housewives) และแม่ ดังนั้นในข้อเขียนของเขาในช่วงปลายทศวรรษที่ 1940 เขาจึงเสนอว่า 'ความพยายามใด ๆ ก็ตามที่จะบังคับหรือชักจูงให้ผู้หญิงอเมริกันส่วนใหญ่จำนวนมากยอมรับบทบาทในบ้านเรือนอย่างบริสุทธิ์และ (ยึดหลัก) คุณธรรมเพียงอย่างเดียว นั้น น่าจะเป็นความพยายามที่ล้มเหลว' (โปรดดูข้อเขียนของเขาใน The Social Structure of the Family ใน R.N. Ansdan (ed.), Harper and Row, 1949) ในทัศนะของ O'Donnell (1997:186) เห็นว่า 'การออกตัว' ไว้ก่อนของพาร์สันส์ดังกล่าวนั้น ในทัศนะของนักสตรีนิยมที่วิจารณ์ความคิดนี้อย่างเป็นทางการแล้วนั้น ข้อเขียนเชิง 'ออกตัว' ไว้ก่อนของเขา (พาร์สันส์) ดูจะน้อยเกินไป!

อนึ่งหากนักศึกษาและผู้สนใจจะลองนำทฤษฎีแนวนี้คือ ความแตกต่างทางเพศทางชีววิทยา (biological sex) บวกกับทฤษฎีสังคมแนวหน้าที่นิยม (functionalism) ไปใช้เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเรื่องความสัมพันธ์หญิง-ชาย เช่น การแบ่งงานกันทำตามเพศ (sexual division of labour) ก็ต้องมีจินตนาการหรือสร้าง 'สมมุติฐาน' ว่า 'สังคมไทย' หรือสังคมที่เราต้องการศึกษานั้นเป็นสังคมอะไร เช่น เป็นสังคมทุนนิยมหรือไม่ หรือว่าเป็นสังคมพหุลักษณะ กล่าวคือเป็นทั้งสังคมทุนนิยมและเป็นทั้งสังคมแบบที่นักวิชาการเรียกว่า 'สังคมชาวนา' หรือ 'สังคมเผ่าพันธุ์' และอื่น ๆ อีกหลายรูปแบบ แต่สังคมเผ่าพันธุ์ เช่น สังคม 'ชาวเขา' หรือ 'สังคมชนบท' ที่เราต้องการศึกษานั้น บางทีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิม ๆ ยังมีอยู่ แต่ในขณะเดียวกันทุนนิยมก็เข้ามาแล้ว มากบ้าง น้อยบ้างอย่างนี้เป็นต้น อย่างไรก็ตามนักสตรีนิยมได้สร้างมโนทัศน์เรื่อง 'ปิตาธิปไตย' (patriarchy) ขึ้นมาใช้ ดังนั้นสังคมชนบทสังคมเผ่าพันธุ์ และทุนนิยมอาจถูกตั้งคำถามโดยมโนทัศน์นี้ได้ เช่น นักสตรีนิยมใช้ว่า 'ทุนนิยมปิตาธิปไตย' เป็นต้น จากการสร้างกรอบคิดแบบนี้ขึ้นมาก่อน จะช่วยให้เราสามารถดำเนินการศึกษา วิจัย หรือผลิตสร้างความรู้ต่อไปตามวิธีวิทยาศาสตร์นิยมได้

ทฤษฎีหรือมิติมุมมองเพศ/เพศภาวะแนววัฒนธรรม

วิธีคิดนี้ใช้มิติมุมมองแบบ ‘วัฒนธรรม’* (cultural perspective) เข้ามาอธิบายความแตกต่างทั้งหลายของเพศภาวะ บทบาทต่าง ๆ พฤติกรรมและท่าที (attitudes) ต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง ว่าเป็นผลผลิตของการซึมซับรับเอาทางวัฒนธรรมที่เป็นกระบวนการทางสังคม (cultural socialization) นักสังคมวิทยาชื่อ **แอนน์ โอคาลี** (Ann Oakley) ให้คำอธิบายที่เป็นเสมือนฐานของการมองความแตกต่างระหว่างเพศและเพศภาวะตามแนวทางวัฒนธรรม เธอเสนอไว้ว่า ความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงทางเพศ (sex) นั้นมีลักษณะเป็นความแตกต่างทางชีววิทยา (biological in nature) ส่วนความแตกต่างทางเพศภาวะ (gender differences) นั้น ถูกสร้างขึ้นมาจากวัฒนธรรม (culturally produced) การอธิบายความแตกต่างแนวนี้มีนัยต่อไปว่า ความแตกต่างทางเพศนั้น อย่างน้อยก็เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ในขณะที่ความแตกต่างทางเพศภาวะนั้นถือว่า เปิดกว้างมากต่อความแปรผัน (variation) ความเปลี่ยนแปลง (change) และการปรับตัว (adaptation) พูดอีกอย่างหนึ่งคือ นิยามความแตกต่างทางเพศระหว่างผู้ชาย-ผู้หญิงนั้นวางอยู่บนส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่เกี่ยวกับเพศ เช่น อวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการให้กำเนิดและการเลี้ยงดูทารกได้แก่ อวัยวะเพศและนม/เต้านม ในภาษาไทยบางครั้งใช้คำว่า ‘อวัยวะสืบพันธุ์’ ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างทางพฤติกรรมระหว่างเพศภาวะ ปรากฏในสังคมมุสลิมบางสังคม ที่เห็นได้บ่อย ๆ คือ ผู้หญิงสวมผ้าปิดหน้าหรือผ้าคลุมผมที่เรียกว่า ‘ฮิญาบ’ ในขณะที่ผู้ชายไม่ต้องสวม แต่ในสังคมมุสลิมบางแห่ง เช่น คูเวต (Kuwait) ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตกค่อนข้างมากกว่าซาอุดีอาระเบีย (Saudi Arabia) ดังนั้นในคูเวตประเพณีนี้จึงมีน้อยกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ‘ธรรมเนียม’ การสวม ‘ฮิญาบ’ นั้นไม่ได้มาจากธรรมชาติ แต่เป็นวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นและใช้สืบทอดมาผ่านการอบรมปมนิสัย

งานศึกษาข้ามวัฒนธรรมจำนวนมากแสดงให้เห็นแถวแนวที่กว้างขวางของพฤติกรรม โดยเฉพาะในงานศึกษาวิจัยของ **มาร์กาเร็ต มีด** (Margaret Mead) นักมานุษยวิทยาหญิงชาวอเมริกันผู้มีชื่อเสียง เธอแสดงให้เห็นว่า **ไม่มีสิ่งที่เรียกว่าบุคลิกภาพของ ‘ความเป็นชาย’ (masculine) หรือ ‘ความเป็นหญิง’ ที่เป็นสากล** ตัวอย่างเช่น ในการทำงานสนามของเธอในหมู่เกาะแถบปาซิฟิกใต้ (South Pacific) ในผู้คนที่ยังคงเรียกว่าพวกอาราเพช (Arapesh) ทั้งผู้ชายและผู้หญิงมีบุคลิกภาพที่ค่อนข้างจะตรงกับการจัดของชาวตะวันตกว่าเป็นแบบ ‘ผู้หญิง’ (femininity) ส่วนในหมู่ชาวมันดูกูมอร์

* นิยามคำว่า วัฒนธรรมในที่นี้ต่างจาก ‘วัฒนธรรม’ ในการใช้ของคนทั่วไป ซึ่งมักจะใช้คู่กับ ‘ศิลปะ-วัฒนธรรม’ ส่วนในทางวิชาการใช้ในความหมายของสิ่งที่มนุษย์ได้มาจากการเรียนรู้ ไม่ใช่ได้มาโดยธรรมชาติ เราต้องพูดถึงเรื่องนี้ต่อไป

(Mundugumor) ทั้งชายและหญิงมีภาพประทับตรา ** ที่กระเดียดมาทางเป็น ‘ผู้ชาย’ (masculine) ตามแบบชาวตะวันตก อย่างนี้ เป็นต้น

งานศึกษาสังคมต่าง ๆ ในโลกพบว่ามีบางสังคมที่สามารถนำมาเป็นพยานหลักฐานในการสนับสนุนวิธีการมองเพศ/เพศภาวะในทางวัฒนธรรม ได้แก่ สังคมวาฮิบา (Wahiba) ซึ่งเป็นชนเผ่าเบดูอิน (Bedouin) ในประเทศโอมานตอนกลางในแถบอ่าวเปอร์เซีย ความสัมพันธ์ทางเพศภาวะของสังคมนี้นี้มีความเหมือนหรือคล้ายคลึงน้อยมากกับที่สังคมตะวันตก หรืออาจสังคมไทยด้วยถือว่า ‘ปกติ’ งานแนวชาติพันธุ์วรรณาชิ้นหนึ่งบรรยายว่า

พวกผู้ชาย อาศัยอยู่กับแม่ของพวกเขา ซึ่งเป็นคนละที่กับภรรยาของพวกเขา เธอเหล่านั้นมีกระท่อมอยู่ไกลออกไปอาจถึง 50 ไมล์ พวกเขาจึงเพียงแต่ไปเยี่ยมภรรยานาน ๆ ครั้งตามแต่โอกาส ทั้งผู้ชายและผู้หญิงทำการสร้างบ้านร่วมกัน แต่ภรรยาเท่านั้นที่เป็นผู้มีการมสิทธิ์แต่ผู้เดียว โดยทั่วไปแล้ว งานถูกแบ่งอย่างเท่า ๆ กัน แต่การเลี้ยงแพะและแกะถือว่าเป็นความรับผิดชอบของผู้หญิง ส่วนผู้ชายนั้นดูแลอูฐ.....

งานที่ถือว่าเป็นงานของผู้ชายตามจารีตคือทำอาหาร.....

(The Observer, 19, 11, 1978), อ้างใน,
O'Donnell, 1997:186)

ประเด็นที่ควรตั้งข้อสังเกตคือคำว่า ‘gendered’ หรืออาจแปลเป็นภาษาไทยว่า ‘ทำให้มีเพศภาวะ’ หรือ ‘ถูกทำให้เป็นเพศภาวะ’ นั้นเชื่อมโยงโดยเฉพาะกับวิธีมองแบบวัฒนธรรมกล่าวคือ บทบาทของผู้ชาย ผู้หญิงนั้นได้มาจากการเรียนรู้ (learnt) ผ่านทางกระบวนการทางสังคมที่บอกว่าอะไรเป็น ‘เพศภาวะ’ นั้น ๆ (gendered) ดังนั้นในสังคมวาฮิบาที่บรรยายไว้ข้างบน การทำอาหารในบ้านถูกทำให้มีเพศภาวะเป็นกิจกรรมหรืองานของผู้ชาย ในขณะที่สังคมอังกฤษก็ดี สังคมอเมริกันและสังคมไทยก็ดีถูกทำให้มีเพศภาวะเป็นกิจกรรมของผู้หญิง

อย่างไรก็ตามควรตั้งข้อสังเกตว่า การทำให้การทำอาหารหรือ ‘ทำกับข้าวกับปลา’ เป็นงานที่มีเพศภาวะเป็นผู้หญิงนั้น แม้อาจพูดได้ทั่ว ๆ ไป แต่มีข้อยกเว้น ตัวอย่างเช่น ผู้ชายไทยจำนวนไม่น้อย ‘ทำกับข้าว’ เป็นประจำวัน ในขณะที่ผู้หญิงจำนวนไม่น้อยไม่ทำเพราะไม่เคยถูกสั่งสอนมาให้ ‘ทำกับข้าว’ ไม่เฉพาะ ‘ทำกับข้าว’ เท่านั้น ‘งานบ้าน’ ทุกชนิดก็ไม่ทำ อย่างนี้ก็มี แสดงว่าการ ‘ทำกับข้าว’ ไม่ใช่บทบาทตามธรรมชาติของผู้หญิง นอกจากนั้น เราจะพบว่าตามรายการโทรทัศน์ต่าง ๆ ทั้งในต่างประเทศและเมืองไทย รายการประเภท ‘โชว์ทำอาหาร’ ส่วนใหญ่มักเป็นการโชว์ของ ‘ก๊วก’ หรือ ‘เชฟ’ ที่เป็นผู้ชาย เช่นเดียวกับการเป็น ‘ก๊วก’ หรือ ‘เชฟ’ ตามร้านอาหาร ภัตตาคารและโรงแรมหรู ๆ

** stereotype เป็นชุดของคำที่มักจะมีลักษณะใสความหมายในทางลบให้กับผู้คนที่ไม่ใช่ ‘เรา’ หรือ ‘พวกเรา’ เช่น ‘ผู้หญิง’ คือเพศที่ ‘โหลเล ใช้อารมณ์ ไร้ใช้ไม่ได้ ขอบนิทาน..... ฯลฯ’ ‘กระเทย’ คือ พวกหมกมุ่นอยู่กับเรื่องเพศ ดัดจริต..... ฯลฯ หรือ ‘ชาวเขา’ ชอบตัดไม้ทำลายป่า ชอบค้ายา เป็นต้น

นั่น ส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ดังนั้นอาจตั้งข้อสังเกตเบื้องต้นว่า **การทำให้การทำอาหารมีเพศภาวะนั้น** อาจไม่ได้อยู่ที่เพศแต่อยู่ที่**อุดมการณ์**ที่ผูกติดอยู่กับ **‘ความเป็นบ้าน’** ที่เรียกว่า **‘domesticity’** ก็ได้ เพราะฉะนั้นอุดมการณ์นี้นักสตรีนิยมอาจถือว่าเป็นอุดมการณ์ครอบงำ หรือ **‘hegemony’** หรือ **‘dominant ideology’** ก็ได้.....น่าจะลองคิดดู แต่ก็ต้องไม่ลืมว่าที่เล่ามาทั้งหมดมีข้อยกเว้น

ข้อสังเกตที่อยากทิ้งไว้คือ ไม่ใช่เฉพาะคน สัตว์ สิ่งของ เทพเจ้า เทวดา ผี การกระทำ พฤติกรรม บุคลิกภาพ และอื่น ๆ มากมาย เช่น ‘งาน’ สามารถถูกทำให้มีเพศ/เพศภาวะได้ทั้งสิ้นด้วยการใส่รหัส สัญญา หรือความหมายให้กับสิ่งนั้น ๆ คำถามสำคัญต่อไปใครคือผู้ที่มีอำนาจในการใส่ความหมาย หรือ**มีอำนาจ**ในการ ‘กำหนดนิยาม’ นั้น และอำนาจที่ว่านั้นคืออะไร ดำรงอยู่ในบริบทของกาลเวลา (time) และสถานที่ (space) ไต? ดังนั้นเป็นต้น อย่างไรก็ตามนักสตรีนิยมส่วนใหญ่เมื่อพวกเขาใช้กรอบคิด ว่า **‘สังคมปิตาธิปไตย’** ด้านหนึ่งแสดงว่าพวกเขาเห็นว่า อำนาจในการกำหนดนิยาม หรือใส่ความหมาย หรือสร้างความรู้ เป็นอำนาจของผู้มีเพศชาย ตัวอย่างเช่น การใส่ความหมายให้กับ **‘เพศ’ (sex)** ดังกล่าวมาแล้ว แต่กระนั้นก็ตาม **‘ผู้มีเพศ’** เป็นหญิง บางคนก็ใช้ว่าจะไร้อำนาจอย่างสิ้นเชิงก็หาไม่ พวกเขาบางคนจึงเข้าไปมีส่วนในการใส่ความหมายให้ความหมาย หรือ ‘กำหนดนิยาม’ หลายสิ่งหลายอย่างเสียใหม่ และทำให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวางทั้งในทางทฤษฎีสังคมและปฏิบัติการ ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง.....

แอน โอคิลีย์ (Ann Oakley)

แอน โอคิลีย์ เกิดปี ค.ศ.1944 อายุน้อยกว่าผู้เล่าสองปี เธอเป็นนักสังคมวิทยาและเป็นผู้นำเอา การให้ความหมายที่แตกต่างกันระหว่าง **‘เพศ’ (sex)** กับ **‘เพศภาวะ’ (gender)** เข้ามาสู่สังคมวิทยา เธอ มีผลงานตีพิมพ์ทางวิชาการมากกว่าสิบแปดเล่ม นวนิยายหกเรื่อง อัดชีวประวัติ และชีวประวัติอีก จำนวนหนึ่งจึงถือได้ว่าเธอเป็น **‘ผู้มีอำนาจ/ความรู้’** อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ เธอจึงเป็นผู้มีคุณูปการอย่าง สำคัญมากต่อพัฒนาการของ **สังคมศาสตร์แนวสตรีนิยม (feminist social science)** ทั้งในด้านทฤษฎี และวิธีวิทยา ย้อนกลับไปในยุคทศวรรษที่ 1970 โอคิลีย์กับ **จูเลียต มิทเชล (Juliet Mitchel)** (เกิดปี ค.ศ. 1940) ร่วมกันเป็นบรรณาธิการหนังสือชุดหนึ่งมีสามเล่ม ซึ่งมีเป้าหมายในการวางตำแหน่งแห่งที่หรือชี้ ทิศทางให้กับสตรีนิยมในทศวรรษที่ตามมา หนังสือของโอคิลีย์ชื่อ **Sex, Gender and Society** ตีพิมพ์ ในปี 1972 ถือได้ว่าเป็นงานระดับเยี่ยมยอดชิ้นหนึ่งของเธอ และได้รับการยอมรับว่าเป็นงานที่แนะนำ ความคิด/มโนทัศน์ **เพศภาวะ (gender)** ในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างทางวัฒนธรรมเข้าสู่ **วาทกรรม สังคมวิทยา (sociological discourse)** จุดเด่นประการหนึ่งของงานนี้คือการนำเสนอและยืนยันว่า **การกดขี่ผู้หญิง (women’s oppression)** นั้นเชื่อมโยงกับความคาดหวังต่าง ๆ ที่ (สังคมชายเป็นใหญ่-ผู้เล่า) มีต่อผู้หญิงและความคาดหวังเหล่านั้นถูกทำให้ละเอียดซับซ้อนประณีต (เนียน-ผู้เล่า) โดยวัฒนธรรม ซึ่งนั่นก็คือยืนยันว่า **การกดขี่ไม่ใช่** เกิดมาจากความแตกต่างทางชีววิทยา ข้อเสนอของเธอทำให้ **‘เพศ**

ภาวะ' กลายเป็นมโนทัศน์ในการวิเคราะห์สำคัญของทฤษฎีสตรีนิยม (Spitzer, D., ใน Code, ed., 2004:366)

ในฐานะที่เป็นนักสังคมวิทยา โอคิลีย์พุ่งประเด็นความสนใจของเธอไปที่การผลิตหรือการประกอบสร้างทางสังคมของสุขภาพ (social production of health) และ 'งาน' ทางด้านการผลิต (productive) และการผลิตซ้ำ (reproductive) ของผู้หญิง การสืบค้น/ตรวจสอบของเธอเรื่องป้ายประทับตราของสิ่งที่เรียกว่า 'แม่บ้าน' (housewife) เอนำสิ่งนี้/คำนี้คือ 'แม่บ้าน' เข้าไปวางอยู่ในตำแหน่งแห่งที่ (situates) ของการเป็น 'บทบาทที่ถูกทำให้มีเพศภาวะ' (gendered role) ที่ต้องให้บริการทั้งครอบครัวและเศรษฐกิจพร้อมทั้งยืนยัน หรือมอบความหมายว่าผู้หญิงต้องเป็นผู้พึ่งพาทางเศรษฐกิจ (ต่อผู้มีเพศชาย-ผู้เล่า) พร้อมกันนั้นก็ไม่ต้องให้ความสำคัญใด ๆ กับคุณูปการทางเศรษฐกิจของ 'ผู้หญิง' (เพศ) อีกด้วย 'งานบ้าน' ในที่นี้รวมถึงงานด้านการดูแลเอาใจใส่ (caring) และรักษาหรือทะนุบำรุงไว้ซึ่งสุขภาพของครอบครัวและสมาชิกของครอบครัว ทั้งนี้มีการให้เหตุผลความชอบธรรมด้วยว่า งานบ้านในลักษณะนี้เป็นรากฐานให้กับเศรษฐกิจและระบบดูแลสุขภาพที่ไม่เป็นทางการอีกด้วย เหล่านี้ในทัศนะของเธอ แรงงานที่เต็มไปดด้วยภาระที่ต้องแบกรับมากมายดังกล่าวเป็นอะไรที่ครอบงำ (dominates) วิถีชีวิตด้านต่าง ๆ ทั้งหมดของผู้หญิง และสามารถทำให้ทั้งสุขภาพและสถานภาพทางสุขภาพของผู้หญิงเองทรุดโทรมเสื่อมถอยได้ด้วย (เฟิ่งอ่าง)

นอกจากนั้นการศึกษาของเธอเรื่องการตั้งท้องและการคลอดลูกชี้ให้เห็นการวางตำแหน่งแห่งที่ (locates) แรงงานทางด้านการผลิตซ้ำ ของผู้หญิงไว้ในโครงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่ถูกกระทบทั้งปิตาธิปไตย (patriarchy) และทุนนิยมด้วยในขณะเดียวกัน จากการศึกษาในลักษณะดังกล่าวจึงทำให้เธอสามารถตีเตียนหรือวิจารณ์อย่างรุนแรง ซึ่งการทำให้เรื่องสุขภาพของผู้หญิงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคลอดลูกเป็นกระบวนการของการทำให้สุขภาพผู้หญิงกลายเป็นกระบวนการทางการแพทย์สมัยใหม่ในลักษณะที่ความรู้ในแบบชีววิทยาเป็นอุดมการณ์ครอบงำไปเลย และการแพทย์สมัยใหม่แบบชีววิทยานี้ยังมีความสามารถในการบ่อนทำลาย 'วิถีทางต่าง ๆ ที่ผู้หญิงรู้' (women's way of knowing) ไปพร้อมกันด้วย (หมายความว่าประสบการณ์การตั้งท้องและคลอดลูกของผู้หญิง แม้จะเกิดจากการมีลูกหลาย ๆ คนก็ดี การถ่ายทอดความรู้ว่าด้วยเรื่องนี้จากยาย-แม่-ลูก และ/หรือ 'หมอด่าแย' ก็ดีถูกผลักออกไปจากศูนย์กลาง เช่นถือว่า ไม่ใช่ความรู้ เป็นต้น-ผู้เล่า) ยิ่งไปกว่านั้น โอคิลีย์ยังเรียกร้องต่อไปด้วยว่าจำเป็นจะต้องมีความเข้าใจสุขภาพในฐานะที่เป็นผลผลิตของสังคมและเงื่อนไขต่าง ๆ ทางวัตถุ พร้อมกันนั้นเธอก็วิพากษ์บรรดาสมมุติฐานทั้งหลายที่เกี่ยวกับความสามารถที่เหนือกว่าของผู้หญิงชนชั้นผู้ใช้แรงงานในการเข้าถึงผลกระทบต่าง ๆ ในเชิงการปิดกั้นหรือขีดวง การสนับสนุนทางสังคมทั้งหลายด้วย (เฟิ่งอ่าง) ตรงนี้ผู้เล่าเข้าใจว่าเธอวิพากษ์วิธีคิดแบบลัทธิมาร์กซ์ดั้งเดิมที่นักสตรีนิยมบางสำนัก เช่น สำนักมาร์กซ์สมมุติฐานว่าอำนาจในการต่อรองทางการเมืองของชนชั้นกรรมาชีพ หรือแรงงานจะเพิ่มมากขึ้นเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงด้านการผลิตของสังคมทำให้ชนชั้นนี้

มีอำนาจเพิ่มขึ้นอย่าง ‘หลีกเลี่ยงไม่ได้’ จึงมีผลให้นโยบายสาธารณะต้องตอบสนองความต้องการของผู้หญิงชนชั้นกรรมาชีพ กล่าวคือพวกเธอสามารถทะลุ ‘กั้นชนต่าง ๆ’ ทางสังคมได้นั้น **ไม่จริง!**

อนึ่งประเด็น ‘ชนชั้น’ นี้ผู้เล่าคิดว่าเป็นอะไรที่นักสตรีนิยมปัจจุบันหลายสำนักหลายแนวทางที่บางครั้งเรียกกันว่า ‘**แนวบูรณาการ**’ ใช้อยู่ร่วมกับ ‘**เพศภาวะ**’ ‘**เชื้อชาติ/ชาติพันธุ์**’ อายุและสถานะทางร่างกาย/จิตใจในการพยายามทำความเข้าใจเรื่อง ‘**ผู้หญิง**’ ทั้งในฐานะที่เป็นเพศและเพศภาวะ แต่ในขณะเดียวกันมโนทัศน์ ‘**ชนชั้น**’ เองนั้น ด้วยตัวของมันเองก็มีปัญหา ยิ่งเมื่อนำไป ‘**ตัด**’ (cross) กับการจัดประเภทแบบอื่น ๆ เช่น อายุก็ดี เพศ/เพศภาวะ เพศวิถีก็ดี ทำได้ยากมากขึ้นเป็นลำดับทั้งในทางทฤษฎีและในวิธีวิทยา (methodology) อย่างไรก็ตามเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ถือว่า ‘**ยาก**’ สำหรับผู้เล่าและผู้ที่เกี่ยวข้อง เริ่มสนใจสตรีศึกษา/สตรีนิยม ผู้เล่าจึงขออนุญาต ‘**ยกยอด**’ ไว้ก่อน แต่ผู้สนใจท่านใดอยากทำความเข้าใจเรื่อง ‘**ชนชั้น**’ (class) ในความหมายว่าคือ ผู้คนที่อยู่ในระดับทางสังคมและเศรษฐกิจเดียวกัน คงต้องทำงานหนักในการ ‘**ทบทวน**’ (review) วรรณกรรมต่าง ๆ ทางทฤษฎีของนักสตรีนิยมทุกสำนัก โดยเฉพาะวรรณกรรมที่ถูกลืมหรือ ‘**เขียน**’ ขึ้นมาอย่างน้อยตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 จนกระทั่งทุกวันนี้ ลองอ่านงานของ **ซู ธอร์นแฮม** (Sue Thornham) ดูก่อนก็ได้ (Thornham, S., (2000) **Feminist Theory and Cultural Studies**, Arnold, London, and Oxford University Press Inc., New York)

อนึ่งตอนนี้ขอกลับไปเล่าเรื่อง ‘**เพศภาวะ**’ กับ โอคลีย์ต่ออีกนิดหนึ่งก่อน

เมื่อมองทางด้าน**วิธีวิทยา** (methodology) แล้วนักสตรีนิยมบางกลุ่มบางคน เช่น **สปิตเซอร์** (Spitzer) มีความเห็นว่าโอคลีย์นำเอาวิธีทำวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative methods) มาใช้ร่วมกับวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative methods) กล่าวคือเธอหลีกเลี่ยงหรือไม่ใช้ความคิดที่ว่าผู้ทำการสัมภาษณ์จะต้องมีลักษณะวัตถุวิสัย (objective interviewers) (หมายความว่าต้อง ‘**เป็นกลาง**’ หรือ ‘**ปราศจากค่านิยม**’-ผู้เล่า) โดยที่เธอหันไปให้ความสำคัญกับการศึกษาวิจัยหรือการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่วางอยู่บนความสัมพันธ์ (relationship based approach) ที่ผู้ทำการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือสำคัญกล่าวคือ การปรากฏตัวของคนเหล่านี้สามารถมีอิทธิพลต่อผลที่ออกมาจากการแลกเปลี่ยนหรือการถามและตอบคำถามนั่นเอง ตัวเธอเองเขียนในเชิงการเตือนสติเกี่ยวกับการได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการค้นหาหรือสิ่งที่ตนเองตั้งใจหัยไว้ในโครงการต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นทั้งการทำทนายขอบเขตต่าง ๆ ของวิธีวิทยาในการศึกษาวิจัย และในขณะเดียวกันก็ทำให้ผู้วิจัยเกิดมีอารมณ์ร่วมต่าง ๆ เชิงผูกพัน (sentiments of engagement) กับเรื่องราวหรือผู้คนที่ตนศึกษา (Spitzer, D., ใน Code, eds., 2004:366)

มิติมุมมองแบบบูรณาการ

(An integrated perspective)

วิธีการมองเพื่อทำความเข้าใจ ‘**เพศภาวะ**’ อาจถือได้ว่าเป็นแนวทางที่มีการใช้กันมากขึ้น ในการเล่าครั้งนี้เป็นการเล่าสำหรับคนที่เพิ่งจะเริ่มสนใจเรื่องนี้จึงขออนุญาตทำอย่างง่าย ๆ ที่สุด การใช้คำอธิบายว่าวิธีคิดนี้ถูก ‘**บูรณาการ**’ (integrated) ก็เนื่องมาจากเป็นการนำเอาทั้งชีววิทยาและ

วัฒนธรรมเข้ามาใช้ร่วมกัน ทั้งนี้ไม่ใช่เพียงเพื่อเอาใจทั้งสองฝ่าย หรือเห็นว่า ‘เพศภาวะ’ เป็น ‘ลูกผสม’ ระหว่าง ‘ชีววิทยา’ และ ‘วัฒนธรรม’ เท่านั้น แต่การอธิบายแบบบูรณาการนี้สำหรับผู้ที่ใช้ถือว่าสำคัญ เพราะเป็นการหลีกเลี่ยงให้พ้นจากกับดักทางความคิดแบบ **ทวิลักษณ์** (dichotomy หรือ dualism) ที่มักจะออกมาในรูปของการ ‘พ้นธง’ ว่า “ถ้าคุณไม่ใช่ชีววิทยาเป็นตัวตัดสินความเป็นเพศ (เพศภาวะ) คุณก็ต้องใช้ปัจจัยทางวัฒนธรรมเป็นตัวอธิบายเพียงอันใดอันหนึ่ง” ซึ่งวิธีคิดแบบนี้นักวิชาการยุคปัจจุบันรับไม่ได้เนื่องจากปรากฏการณ์ทางสังคม เช่น ‘เพศ’ ‘เพศภาวะ’ มีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงเลื่อนไหลมาก ดังนั้นการกำหนดนิยาม ‘สิ่ง’ นั้น เช่น ‘เพศ’ ‘เพศภาวะ’ ซึ่งจะมีผลอีกมากมายหลายด้านที่สลับซับซ้อน เช่น การจัดประเภทผู้คนในสังคมตามกฎหมายให้เป็น ‘ถ้าไม่ใช่ผู้ชาย’ คุณก็เป็น ‘ผู้หญิง’ นั้นไม่สอดคล้องกับปรากฏการณ์ทั้งอดีต ปัจจุบันและอนาคต ดังนั้นวิธีคิดแบบบูรณาการจึงเป็นวิธีคิดที่อนุญาตให้มี ‘และ’ + ‘และ’ + ‘และ’ได้ (‘and’ & ‘and’ & ‘and’)ส่วนวิธีคิดแบบทวิลักษณ์เป็นวิธีคิดแบบ ‘either/or’ กล่าวคือ ‘ถ้าคุณไม่ใช่ผู้ชาย คุณก็ต้องเป็นผู้หญิง’ ดังนั้นวิธีคิดแบบบูรณาการจึงถือได้ว่า ‘ละเอียด’ กว่าแบบทวิลักษณ์ และยังเป็นวิธีคิดที่คำนึงถึงประวัติศาสตร์ด้วย*

อาร์ ซี ลีวอนติน (R.C., Lewontin) กับผู้ร่วมเขียนโต้แย้งไว้ในหนังสือ **Not in Our Genes : Biology, Ideology and Human Nature** (1984) ความว่า ‘ความเข้าใจในลักษณะบูรณาการในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่าง (วิธีคิดแบบ) ชีววิทยาและสังคม’ มากกว่าที่จะบอกว่า ถ้าไม่ใช่ชีววิทยาก็ต้องเป็นวัฒนธรรมเป็นตัวตัดสินนั่นน่าจะดีกว่า กล่าวคือวิธีการมองแบบบูรณาการยอมรับว่า ความแตกต่างทางชีววิทยานั้นเกิดขึ้นทั้งระหว่างปัจเจกทั้งหลาย (เช่น-ผู้หญิงกับผู้ชายแต่ละคนก็ต่างกัน ผู้ชายกับผู้ชายแต่ละคนก็ต่างกัน-ผู้เล่า) และระหว่างเพศทั้งสองด้วย (คือผู้ชายกับผู้หญิงในฐานะที่เป็นเพศก็ต่างกัน-ผู้เล่า) **แต่ทว่า**ปัญหาอยู่ที่การตีความต่าง ๆ นานา ของความแตกต่างที่ว่ำนั้นในเรื่องความสำคัญและความหมายต่างหากที่สามารถทำให้เกิดมีความหลากหลายผิดแผกกันออกไป ตัวอย่างในสังคม-วัฒนธรรมไทยคือ เราถูกสอนให้เรียนรู้ว่า ผู้ชายกับผู้หญิงนั้นต่างกัน แคดูเพียงสรีระร่างกายก็ต่างกันแล้ว **แต่** ในทางวัฒนธรรม ถึงแม้ปัจจุบันจะมีกฎหมายบังคับให้ส่งลูกเข้าโรงเรียนทั้งชายและหญิงที่เรียกกันว่า ‘ภาคบังคับ’ แต่หากเกินไปกว่านั้นแล้ว พ่อ-แม่-ครอบครัวอาจเลือกส่งลูกชาย พี่ชาย น้องชายไปเรียนต่อสูงขึ้น ส่วนผู้หญิงถือว่าไม่เป็นไร พอแต่งงานแล้วก็ต้องพึ่งพา ‘ผัว’ คือ ‘ให้ผัวเลี้ยง’ อยู่ดี อีกตัวอย่างหนึ่ง ประเพณีการห้ามผู้หญิงเข้าสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ก็ดี ห้ามผู้หญิงบวชก็ตั้นนั้นวางอยู่บนเหตุผลของความแตกต่างทางร่างกายและหรือชีววิทยาอย่างปฏิเสธไม่ได้ ซึ่งจะขยายความต่อไปจาก

* แต่ทั้งนี้ก็อาจถูกวิจารณ์ว่าเป็นวิธีคิดที่นำเอามโนทัศน์ที่สังกัดอยู่ในคนละกระบวนทัศน์ (paradigm) มาใช้ร่วมกัน ซึ่งไม่ควรทำเพราะจะทำให้เกิดภาวะการที่มีความสามารถที่จะพูดกันไม่รู้เรื่อง ตัวอย่างเช่น คนเชื่อเรื่อง “ชีววิทยาเป็นตัวกำหนด” ก็ไม่เชื่อคนที่ใช้วิธีคิดเรื่องวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการสร้างความเป็นหญิงเป็นชายและเพศภาวะอื่น ๆ ทำนองเดียวกันในคน ๆ เดียวกัน เชื่อทั้งวิทยาศาสตร์และ ‘ผี’ จึงเกิดการ ‘พูดกับตัวเองไม่รู้เรื่อง’ แต่สามารถมีชีวิตอยู่ในลักษณะขัดแย้งทางกระบวนทัศน์ได้ กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือมี ‘ตัวตน’ ที่ไม่เป็นเอกภาพ

การศึกษาของ เอมีลี มาร์ติน (Emili Martin) ในหนังสือชื่อ **The Woman in the Body** (1987) เธอชี้ให้เห็นถึงแง่มุม หรือประเด็นสำคัญ ๆ ของวิธีมอง/วิธิตัดแบบบูรณาการ โดยเธอได้ทำการตรวจสอบประสบการณ์ทางชีววิทยาเฉพาะของผู้หญิงสามเรื่องคือ การมีประจำเดือน (menstruation) การให้กำเนิดลูก (childbirth) และการหมดประจำเดือน (menopause) (ซึ่งบางคนเรียกว่า ‘วัยทองของผู้หญิง’ ทั้งสามอย่างนี้ไม่ปรากฏในแบบที่เหมือนกันเป๊ะกับประสบการณ์ของผู้ชาย (จริงอยู่บางคนบอกว่า ‘วัยทองผู้ชาย’ ก็มี แต่เอาเข้าจริง ๆ แล้วไม่เหมือนกับการหมดประจำเดือนของผู้หญิง-ผู้เล่า) เอมีลี มาร์ตินเปรียบเทียบหนทางที่ผู้หญิง (ในตะวันตก) ผ่านประสบการณ์ทั้งสามอย่างที่ว่านั้น มักจะเป็นไปตามการวินิจฉัยและการจัดการของการแพทย์ตะวันตกกับประสบการณ์ในการตอบสนองของผู้หญิงต่อสิ่งเหล่านั้น จากนั้นเธอจึงโต้แย้งว่า การแพทย์ตะวันตกที่ครอบงำโดยผู้ชายปฏิบัติต่อหรือ ‘รักษา’ อาการทั้งสามโดยใช้กระบวนการทางชีววิทยาในฐานะที่เป็นรูปแบบหนึ่งของ **การผลิต** กล่าวคือ การที่ผู้หญิงมีประจำเดือนคือ **การผลิตที่ล้มเหลว** การคลอดลูกคือรูปแบบของ ‘แรงงาน’ (a form of labour) ที่ต้อง ‘จัดการ’ หรือ ‘managed’ โดยคณะหรือทีมของแพทย์ (และพยาบาล) ส่วนการหมดประจำเดือนคือ **จุดสิ้นสุดของการผลิต** (the end of productivity) นั่นเอง (O'Donnell, 1997:186)

ยิ่งไปกว่านั้นมาร์ติน ยังพบว่า ความไม่ค่อยพอใจจนถึงขั้นตั้งตัวเป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับปฏิบัติการและการรักษาพยาบาลที่จัดการแบบวิทยาศาสตร์มีอยู่ค่อนข้างสูงในหมู่ผู้หญิงชนชั้นทำงาน (หรือผู้ใช้แรงงาน) มากกว่าในหมู่ผู้หญิงชนชั้นกลางอีกด้วย ต่อไปนี้คือตัวอย่างข้อความหรือคำพูดของผู้หญิงผู้ถูกสัมภาษณ์

“หมอ (ผู้ชาย-ผู้เล่า) เขาผ่าปากช่องคลอดฉันโดยไม่ถามฉันแม้แต่คำเดียว เขาทำไปเลย ในเวลานั้นเขาคงคิดว่า ฉันเป็นของเขา”

(Carol Gleason)

“พวกเขาไม่ปล่อยให้ฉันเจ็บท้องคลอดนานเกินไป หมอของฉัน (ผู้ชาย-ผู้เล่า) บอกว่าเขาไม่อยากจะให้ฉันต้องผ่านการเจ็บปวด..... แต่ฉันต้องการผ่านความเจ็บปวดทั้งหมด มันไม่ถึงกับเจ็บปวดมากขนาดนั้นหรอก”

(Juliet Cook)

“ฉันจำได้ว่าฉันไปโรงพยาบาล คิดดูอย่างนี้แล้วกันว่าฉันไม่อยู่ในสถานะทางการเงินที่ดีนัก นอกจากนั้นก็ได้แต่งงานแถมยังมีลูกอีก เธอ (หมอผู้หญิง-ผู้เล่า) พูดกับฉันว่า ‘อ้อ เธอคงกำลังจะยกลูกให้คนมารับเป็นลูกบุญธรรมใช่ไหม? ฉันรู้สึกโกรธมาก ๆ ฉันอยากจะพูดออกมาว่า หมอกล้าดียังไงถึงพูดกับฉันอย่างนั้น! ฉันไม่ใช่พวกคนไม่มีคุณภาพแล้วก็ไม่ใช่ขยะชิ้นหนึ่งนะ”

(Elizabeth Larson)

เหตุที่ผู้เล่าตัดข้อความข้างบนมาเป็นตัวอย่างเพราะต้องการย้ำเตือนนักศึกษาและผู้สนใจว่า หนึ่ง ความรู้ด้านการแพทย์สมัยใหม่และความคิดตลอดจนพฤติกรรมของบุคลากรการแพทย์ส่วนใหญ่

แล้ว อาจเป็นอย่างนั้น แต่ก็ต้องมีข้อยกเว้น สอง สิ่งที่อยู่เบื้องหลังเรื่องราวทั้งหมดคือ ลักษณะ ‘เหมารวม’ หรือ ‘universalism’ ที่ไม่สนใจว่ามี ‘ความแตกต่าง’ ดำรงอยู่ หรือรู้ว่ามีแต่อาจเนื่องมาจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น ‘ความสะดวก’ และ ‘ความหวังดี’ บางที่อาจมีเรื่องของ ‘กำไร’ ที่โรงพยาบาลบางแห่ง โดยเฉพาะโรงพยาบาลเอกชนที่ประกอบการในแบบ ‘ธุรกิจ’ อยู่ด้วยก็ได้ เป็นต้น สาม น่าจะมีเรื่องอคติทางชนชั้นและเพศภาวะแฝงอยู่ด้วย

อย่างไรก็ตามในทัศนะของมาร์ตินดูเหมือนจะตระหนักอยู่ดีแล้วว่า ข้อความในแบบที่ยกมาข้างบนไม่ได้เป็นตัวแทนของตำแหน่งแห่งที่ที่พัฒนาแล้วของสตรีนิยม หรือจิตสำนึก (พูดอีกอย่างหนึ่งคือข้อความที่ยกมาไม่ได้แสดงว่ามีการตื่นตัวหรือเกิดพัฒนาการของวิถีคิดและจิตสำนึกแนวสตรีนิยมขึ้นมาแล้ว-ผู้เล่า) ข้อความดังกล่าวอาจตีความได้ว่า เป็นเพียงก้าวหนึ่งที่เป็นไปในวิถีทางซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจ การกดขี่ หรือ ‘oppression’ ได้ อนึ่งหากใช้มิติมุมมองแบบจิตวิทยาของการกดขี่ก็ดี และจิตวิทยาของ ‘การปลดปล่อย’ (liberation) ก็ดีทั้งสองสิ่งนี้ยังคงเป็นส่วนสำคัญของการวิเคราะห์กระแสสตรีนิยมอยู่ ตัวอย่างเช่น มีคำถามสำคัญสองข้อคือ “**ผู้ที่ถูกกดขี่จะตระหนักได้อย่างไรเกี่ยวกับที่มาและ ‘ธรรมชาติ’ ของการกดขี่ที่เธอเหล่านั้นได้รับ?**” และ “**อะไรที่จะทำให้ผู้ที่ถูกกดขี่ลุกขึ้นมาทำอะไรกับการกดขี่นั้น?**” โดยการใช้ทั้งการอ้างอิงทางประวัติศาสตร์กับข้อมูลข้ามวัฒนธรรมเช่นนี้ มาร์ติน สามารถแสดงให้เห็นว่า พวกผู้หญิง (females) ในฐานะที่เป็นเพศภาวะที่สามารถที่จะควบคุมและมีประสบการณ์ต่อกระบวนการพื้นฐานทางชีววิทยาสามประการคือ การมีประจำเดือน การคลอดลูก และภาวะการหมดประจำเดือนในเชิงบวกและสร้างสรรค์มากกว่าเมื่อพวกเขาไม่เข้ามาอยู่ภายใต้การแพทย์แบบ ‘ทันสมัย’ (หมายถึงการสร้างกลุ่มทางเลือกในการดูแลเรื่องเหล่านี้ขึ้นมา-ผู้เล่า) ยิ่งไปกว่านั้นมาร์ตินยังเสนอต่อไปด้วยว่า ในความพยายามที่จะเพิ่มอำนาจให้กับผู้มีเพศ/เพศภาวะหญิงด้วยตนเองภายใต้การตกอยู่ในภาพประทับตราประจำเพศว่าเป็นพื้นที่ของผู้หญิง เช่นในเรื่อง ‘สุขภาพและบ้านเรือน’ (health and domestic) นั้น ผู้หญิงควรต้องพิจารณาคู่ขนานไปกับสภาวะขาดอำนาจเชิงเปรียบเทียบ (หรือเชิงสัมพัทธ์-ผู้เล่า) ในเรื่องการทำงานที่มีการจ่ายค่าตอบแทน ถ้าทำอย่างนี้แล้วพวกเขาอาจตระหนักได้ว่า บทบาทของพวกเขาที่จะต้องเล่นหรือแสดงในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่บ้านเรือน เช่น ทำงานบ้านที่ดีตั้งห้อง-ออกลูก เลี้ยงและดูแลเอาใจใส่นั้น พวกเขาตกอยู่ในสภาวะที่เหมือนหรือคล้ายกันมาก (เพิงอ้าง) กับผู้หญิงคนอื่น ๆ แต่ไม่ใช่พูดในลักษณะ ‘เหมารวม’

อย่างไรก็ตามจำเป็นที่ต้องย้ำเตือนกันอีกที่เกี่ยวกับการอธิบาย หรือการบรรยายเกี่ยวกับเพศภาวะในแนวบูรณาการที่เล่ามาข้างบนว่า มิติมุมมองแนวบูรณาการนั้นไม่ใช่ มิติมุมมองที่พูดว่าชีววิทยาเป็นตัวกำหนด ความแตกต่างทางเพศภาวะอย่างแน่นอน ที่จริงแล้ววิถีคิดแบบบูรณาการนั้น คัดค้านอย่างถึงรากถึงโคนต่อวิถีคิดที่ว่านั้น เพราะฉะนั้นใครก็ตามที่นำเอาวิถีคิดแบบนี้ไปใช้ มักจะมีแนวโน้มที่ควรจะเน้นย้ำว่า ความแตกต่างทางชีววิทยา (หรือความแตกต่างทางสรีระ-ผู้เล่า) ทั้งหลายทั้งปวงนั้นได้รับการตีความทางประวัติศาสตร์และข้ามวัฒนธรรม แตกต่างกันและถือว่าเป็นอะไรที่อนุรักษนิยมสุด ๆ ถ้าหากเกิดการตั้งมาสู่ข้อสรุปหรือคำอธิบายว่า ผลทางสังคม (วัฒนธรรม-

ผู้เล่า) ต่าง ๆ ที่ตามมาเกิดเพราะชีววิทยาหรือเกิดมาจากความแตกต่างทางชีววิทยาไปเสียทั้งหมด ตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยถือว่า ‘เพราะเกิดมาเป็นผู้หญิงจึงบวชไม่ได้’ หรือ ‘เพราะเกิดมามีร่างกายเป็นผู้หญิงเป็นผลของบุญทำกรรมแต่ง’ ดังนั้น ผู้หญิงก็ต้องเป็นผู้หญิง คือทำหน้าที่ของผู้หญิงเท่านั้น’

สุดท้ายแล้วจำเป็นต้องบอกด้วยว่า วิธีคิดหรือการทำความเข้าใจเพศ/เพศภาวะในแนวบูรณาการเอาเข้าจริง ๆ แล้วไม่ใช่ทฤษฎีหรืออะไรใหม่ ๆ ในทางปฏิบัติแล้ว บรรดาผลงานทางวิชาการของนักทฤษฎีแนวการถ่ายถอดวัฒนธรรมผ่านกระบวนการกลมกลืน หรือหล่อหลอมทางสังคม (cultural socialization) รวมทั้ง แอนน์ โอคีสีย์ ด้วยนั้นมองเห็นและยอมรับความจริงของความแตกต่างทางชีววิทยาระหว่างเพศ จึงนำเอาความแตกต่างทางชีววิทยาต่าง ๆ เข้าสู่การพิจารณาในการวิเคราะห์กระบวนการใส่ความหมายให้กับเพศภาวะ เธอและนักทฤษฎีสตรีนิยมจำนวนหนึ่งให้ความสำคัญต่อการพุ่งประเด็นไปที่ผลกระทบของ **อุดมการณ์ปิตาธิปไตย** ที่มีบนเส้นทางหรือกระบวนการที่ผู้หญิงถูกปฏิบัติต่อ แต่เธอและบางคนอนุมานว่า สิ่งต่าง ๆ หรือผลลัพธ์ต่าง ๆ ที่ตามมานั้นสามารถที่จะแตกต่างกันอย่างมากได้ด้วย (เพ็งอ้อ, เน้นโดย-ผู้เล่า)จากนี้ต่อไปเราจะพูดถึงวิธีคิดอีกแนวหนึ่ง

มิติมุมมองแบบนักประกอบสร้างทางสังคมว่าด้วยเพศ เพศวิถีและเพศภาวะ

(A social constructionist perspective on sex, sexuality and gender)

การแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่าง ‘เพศ’ หรือ ‘the sex’ ในความหมายว่าเป็นเรื่องทางชีววิทยา และหรือเป็นเรื่องทางสรีระกับเพศภาวะ ‘gender’ ในฐานะที่เป็นการจัดประเภทผู้คนนั้น ถือว่ามีประโยชน์ในการกระตุ้นให้เกิดการศึกษาวิจัยว่าด้วยเรื่อง เพศภาวะมากขึ้น แต่กระนั้นก็ตามการแบ่งแยกดังกล่าวนี้ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์หนักขึ้นอยู่เรื่อย ๆ **ทิศทางของการวิจัยที่ว่านี่คือตัวร่างกายเอง รวมทั้งเพศวิถี (sexuality)* ที่ประกอบกันมากับร่างกายนั้น ที่จริงแล้วต้องขึ้นอยู่กับ** **การกำหนดนิยามและการประเมินของทั้งสังคมและปัจเจกบุคคลด้วย** (O’Donnell, เพ็งอ้อ, 187)

ตัวอย่างเช่น คนที่เป็นหญิงรักหญิง หรือ เลสเบียนบางคนตั้งใจเปลี่ยนภาพตัวแทนทางสรีระร่างกายของตนเอง เช่น ใส่กางเกง เลื้อย รองเท้า ตัดผม และ ฯลฯ แบบผู้ชาย รวมทั้งกิริยาท่าทางการเดิน ลูก นั้ง สบู่หู ตีมเปียร์ ฯลฯ ในภาษาไทยเรียกว่า พวก ‘ทอม’ (ย่อมาจากภาษาอังกฤษว่า tomboy) คนพวกนี้ทำอย่างนี้ก็เพื่อเคลื่อนย้ายตัวเองให้ห่างออกไปจาก ‘การเน้นย้ำความเป็นผู้ยิ่งผู้หญิง’ ตามกระแสเดิมที่เป็นอยู่ ในทัศนะทางสังคมวิทยาการทำอย่างนี้เป็นเรื่องที่น่าเข้าใจได้ในความหมายว่าคนเหล่านั้น น่าจะต้องการหลีกเลี่ยงที่จะส่งสารที่ไม่ใช่คำพูด (non-verbal messages) ในแบบที่พวกผู้ชายชอบเพศตรงข้ามอาจ ‘อ่าน’ ว่า เป็นการเชิญชวนให้เข้ามาเกี่ยวพันทางเพศ เช่น เข้ามา

* เพศวิถี หมายถึง เส้นทางของเรื่องราวและความสัมพันธ์ทางเพศต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง เช่น ความรัก กามารม การปฏิบัติกรของความรักและกามารมของผู้คนทุกเพศทุกเพศภาวะ รวมทั้งในทฤษฎีที่เรียกว่า ‘Queer Theory’ ที่แยกตัวออกจาก Lesbianism และ สตรีนิยม ด้วย

จีบ หรือแพะโลม แต่ในทางปฏิบัติอาจไม่ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะพวกผู้ชายที่มีลักษณะ ‘มาโช’ (macho masculinity) มาก ๆ อาจทำท่าทาง ‘เกาะเกาะแพะโลม’ แบบ ‘หยามหยัน’ อยู่ดี โดยมีนัยว่า ‘อิพวกนี้ยังไม่เคยเจอของจริง....ถ้าเจอแล้วจะติดใจ เลิกเป็นทอม’ อะไรทำนองนั้น

อนึ่งคำอธิบายในแนวทางข้างบนน่าจะใช้ได้เช่นกันกับกลุ่มคนที่คนไทยเรียกแบบเหมารวมว่า ‘กระเทย’ บ้าง ‘ตุ๊ดบ้าง’ ‘แต่ว’ บ้าง และอาจมีชื่ออื่น ๆ อีก กล่าวคือ คนเหล่านั้นแต่งตัวอย่างนั้น เช่น ‘เกย์ควีน’ แต่งตัว ท่าทาง เดินเหิน พูดจา และอื่น ๆ จน ‘คนนอก’ มองว่า ‘เวอร์’ นั้น ก็เพื่อจะบอก ‘ผู้มีเพศวิถิตีเดียวกัน’* รู้ว่า ‘ฉันไม่ใช่ผู้ชาย และไม่ใช่ผู้หญิงนะ’ ส่วนกลุ่มคนที่คนไทยเรียกว่า ‘เกย์คิง’ บางคนเล่นกล่อม มีกล่อมเป็นมัด ๆ ดูเฝิน ๆ เป็น ‘ชายชาติตรี’ หรือ ‘ผู้ชาย....ผู้ชาย....อกสามศอก’ สวมเสื้อยืดและกางเกงคับตัว แต่มีกิริยาท่าทีบางอย่างที่ส่งสารไปสู่ผู้มีเพศวิถิตีเดียวกันว่า ‘จริง ๆ แล้วฉันไม่ชอบผู้หญิงนะ’ และ ‘สาร’ ที่ว่านี้ ‘ผู้หญิง’ หลายคนอ่านออก แต่บางคนอ่านไม่ออก หรือไม่ทั้งสองฝ่ายอ่านออกแต่ก็ตกลงกันว่า ‘คุณเป็นเสือใบ.....แต่ฉันก็รับได้’ เป็นต้น อย่างไรก็ตามในหมู่มุ ‘ผู้ชายที่เป็นผู้ชาย-ผู้ชาย’ หรือ ‘macho masculinity’ นี้มีจำนวนไม่น้อย พยายามแสดงออกในแนวทางการส่งสารทางกายภาพ/สรีระ การพูดจาและการแสดงออกในการครอบงำทางพื้นที่ให้ลดน้อยลงกว่าเดิม เพราะอาจเกิดความรู้สึกว่าถูกจับจ้องและถูกนิทาหรือกล่าวขำขี้ในดำนลบมากกว่า ในหมู่มุที่ถูกเรียกแบบเหมารวมว่า ‘กระเทย’ ก็อาจมีอย่างนี้เหมือนกัน แต่ไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะประเมินว่า ยุทธวิธีนี้จะขยายตัวออกไปหรือจะประสบความสำเร็จเพียงใดในการสร้าง ‘ความอ่อนไหว’ ในเรื่องนี้ พูดอีกอย่างหนึ่งคือเรื่อง ‘เพศวิถิตี’ ‘เพศภาวะ’ กับ ‘การเมืองเชิงอัตลักษณ์’ อย่างน้อยในสังคมไทยเป็นอะไรที่ ‘ไม่ง่าย’ แม้จะสามารถใช้โมทัศน์เรื่อง ‘สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค’ ของบุคคล ซึ่งอาจแปลเป็นภาษาพูดง่าย ๆ แต่บางคนอาจบอกว่า ‘หยาบ’ เช่นว่า ‘ร่างกายนี้เป็นของกู.....กูจะทำอะไรกับมันก็ได้.....ไม่หนักกระบาลใคร!’ นั่นก็ไม่ง่ายเหมือนกัน เพราะอย่างน้อยคำว่า ‘อ่อนไหว’ หรือ ‘sensitivity’ นั้น เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมที่ ‘สิ้นไหล’ เอามาก ๆ คำว่า ‘หยาบ’ ‘ไม่หยาบ’ ‘สุภาพ’ และคำอื่น ๆ เหล่านี้ต่างล้วนเป็นองค์ประกอบของ ‘ความอ่อนไหว’ อย่างน้อยก็ในระบบการรับรู้ของผู้คนที่มีความแตกต่างและหลากหลาย

นักสังคมวิทยาชื่อ ซู สก็อตต์ (Sue Scott) กับเดวิด มอร์แกน (David Morgan) เป็นสองคนในหลาย ๆ คนที่ออกมานำเสนอเชิงคัดค้าน หุ่นจำลองทางทฤษฎีว่าด้วยความแตกต่างทั้งหลายระหว่างเพศ/เพศภาวะในหนังสือชื่อ **Body Matters** (1993) (อาจแปลคร่าว ๆ ว่า ร่างกายสำคัญนะ-ผู้เล่า) ผู้เล่าจะนำข้อความบางตอนมา ‘ตัด’ ไว้ในย่อหน้าต่อไปแต่ในตอนนี้อ่านแล้วถึงข้อสังเกตของ โอดอนเนลล์ ก่อนว่าเมื่อดู ย่อหน้าแรกของข้อความดังกล่าวที่จะตามมา โอดอนเนลล์ตั้งข้อสังเกตว่า สก็อตต์และมอร์แกนดูเหมือนจะยอมรับว่า มีความแตกต่างกว้าง ๆ ที่แน่นอนบางอย่างระหว่างร่างกายผู้หญิงกับร่างกายผู้ชาย แต่พอมาถึงย่อหน้าที่สองคนทั้งสองนำเสนอศูนย์กลางของประเด็นว่า ร่างกาย

* สื่อมวลชนไทยโดยเฉพาะหนังสือพิมพ์ตั้งชื่อให้ว่า ‘พวกชอบไม่ป่าเดียวกัน’

(the body) กับ ‘ชีววิทยา’ โดยทั่วไปแล้วไม่ใช่อะไรที่ถือได้ว่า ‘ตายตัว’ หรือ ‘not fixed ‘givens’ แต่ขึ้นอยู่กับ **การประกอบสร้างทางประวัติศาสตร์** หรือ ‘historical construction’ (เน้นโดย-ผู้เล่า) ต่อไปนี้คือข้อความที่ว่า

มันเป็นเรื่องที่ชัดเจนกว่ามีความแตกต่างต่าง ๆ ระหว่างร่างกายของผู้ชายส่วนใหญ่กับผู้หญิงส่วนใหญ่ที่เราสังเกตเห็นได้ (แต่ก็จริงอีกเหมือนกันที่การมีอยู่ของคนมีอวัยวะสองเพศในร่างกายเดียว และลักษณะข้ามเพศนั้นมีอยู่และเราก็นำเอาประเด็นนี้เข้ามาสู่การพิจารณาแล้วก็ตาม-โปรตุเกส ฟูกู, 1980 และ การ์ ฟิงเกิล, 1967) ถึงจะยังงี้ก็ตามดูเหมือนว่าความแตกต่างทั้งหลายที่ว่ายังคงอยู่อย่างค่อนข้างตายตัวเอามาก ๆ ตลอดเวลาที่ผ่านมา (ในเรื่องนี้หากจะอ้างอิงงานของคิลปิน เพื่อยืนยันว่าภาพตัวแทนที่คิลปินผลิตออกมาในฐานะภาพตัวแทนทางศิลปะ เป็นผลของความแปรเปลี่ยนที่เกิดขึ้นจริง หรือว่าเป็นผลของรสนิยม ความชอบหรือการห้ามทางวัฒนธรรมนั้นทำได้ยากมาก) (เช่น การห้ามเขียนรูปร่างกายมนุษย์ในแนวเหมือนจริง เพราะถือว่าเป็น ‘บาป’ หรือ ‘ผิดศีลธรรม’ ฉะนั้นการยึดถืองานทางศิลปะเป็นมาตรฐานการยืนยันหรือเป็นพยานจึงทำได้ยาก-ผู้เล่า) อย่างไรก็ตามเมื่อมาถึงยุคทันสมัยเราได้เห็นความเปลี่ยนแปลงหลายอย่างในเรื่องการตีความของความแตกต่าง ซึ่งปราศจากข้อสงสัยว่ามีผลกระทบต่าง ๆ ที่ตามมาอย่างกว้างขวางแน่ ๆ ตัวอย่างเช่น มีประจักษ์พยานว่า ก่อนศตวรรษที่สิบแปดมีความเข้าใจว่า ผู้ชายกับผู้หญิงมีอวัยวะเพศเดียวกัน เพียงแต่ความแตกต่างที่สำคัญคือ อวัยวะเพศหญิงตั้งอยู่ข้างใน ส่วนอวัยวะเพศชายตั้งอยู่ข้างนอก.....

ถ้าเราคิดว่าจะต้องพัฒนาความเข้าใจเรื่องตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของร่างกายและหนทางต่าง ๆ ที่เรามีประสบการณ์ว่าด้วยตัวของเราเองอย่างมีตัวตนอย่างชัดเจน* แล้ว เมื่อนั้นแหละที่เราจะต้องทำความเข้าใจชีววิทยาในฐานะที่เป็นสิ่งที่ถูกวางตำแหน่งแห่งที่ไว้ทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ดังนั้นร่างกายจึงไม่ใช่เป็นเพียงชุดของความจริงชุดหนึ่งที่อาจอยู่ในสภาวะค่อย ๆ ถูกเปิดเผยออกมาทีละนิด ๆ โดยการแพทย์แนววิทยาศาสตร์ เป็นเรื่องที่ชัดเจนว่าร่างกายนั้นประกอบขึ้นมาด้วยส่วนต่าง ๆ แต่ทว่าความสำคัญเชิงสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่สัมพันธ์กับองค์รวมของร่างกายนั้น เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดนิยามทางวัฒนธรรม แม้กระทั่งกายวิภาคศาสตร์ที่อยู่ในภาวะ **ลึกลับ**** ก็ตาม จำเป็นจะต้องทำความเข้าใจในฐานะที่เป็นสิ่งของหรือวัตถุทางวัฒนธรรม (Armstrong, 1983) และในฐานะที่เป็นหัวข้อของการศึกษาด้วยมากกว่าที่จะถืออย่างตรงไปตรงมาว่าเป็นทรัพยากร***

* ในภาษาอังกฤษใช้มีนทร์คำ/คำว่า ‘embodied’

** Gray’s Anatomy

*** resource น่าจะหมายถึงใช้เป็นหลักฐานว่า ‘มีใจ’ อวัยวะเพศของแท้ติดตัวมาตาม ‘ธรรมชาติ’ ไม่เห็นหรือไง? มันชัดอยู่แล้ว ดังที่ใช้ในการพิสูจน์เพศที่ทำกันอยู่ส่วนใหญ่ในวงการแพทย์

สิ่งที่สังคมวิทยาจำเป็นต้องทำคือต้องเปิดห่อชีววิทยา/วัฒนธรรมออกมาจากนั้น ก็สอดประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเข้าไป ทั้งนี้ก็เพื่อจะได้พัฒนาความเข้าใจระหว่างด้านที่เป็นสังคมกับด้านที่เป็นชีววิทยา ทั้งนี้โดยถือว่าเป็นความสัมพันธ์ที่สามารถนำไปใช้ได้เลย มากกว่าที่จะถือว่าเป็นสาเหตุของความสัมพันธ์* (Connell, 1987) พร้อมกันนั้นก็เพื่อแสดงให้เห็นถึงหนทางต่าง ๆ ที่ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ แปรผันไปตามอายุ ชนชั้น เพศภาวะ และชาติพันธุ์ ที่จริงแล้วสังคมวิทยาว่าด้วยร่างกายอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเคลื่อนย้ายสำคัญเพื่อที่หลุดออกไปอยู่เหนือกว่า** หรือหลุดออกจากความพัวพันของจารีตของการคิดในแบบชั่วคราวข้ามระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมด้วยซ้ำไป

(S. Scott and D. Morgan, 1993:6

อ้างใน O'Donnell เฟิงอ้าง: 188)

อนึ่งข้อความข้างบนน่าจะชัดเจนขึ้นถ้าเรานำเอาไปปรับใช้ในการอธิบายคำถามต่าง ๆ เช่น ‘คำอธิบายความแตกต่างกันชุดไหนและข้อจำกัดชุดไหนที่ ‘ควบคุม’ การนำเสนอตัวตนของเราในห้องเรียน ในวัด ในสถานที่ราชการ และใน ‘pub’ หรือไปเที่ยวทะเลทำไมจึงเป็นอย่างนั้น?ความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงถูกทำให้มีเพศภาวะหรือไม่?ทั้ง ๆ ที่ ‘ร่างกาย’ นั่นก็คือร่างกายเดียวกัน!

(ตามแนวทางการตั้งคำถามของ O'Donnell

เฟิงอ้าง : 188)

อาร์. ดับบริว. คอนน์เนล (R.W. Connel)

คอนน์เนล เป็นนักสังคมวิทยาเพศชายที่งานของเขาสก็อตและมอร์แกนที่เล่าถึงข้างบนนำมาใช้นั้น เป็นคนที่ปฏิเสธคำอธิบายความแตกต่างทางเพศภาวะที่ใช้ชีววิทยาหรือมีลักษณะอ้างอิงธรรมชาติ (naturalistic) อย่างแข็งขัน ในหนังสือของเขาชื่อ **Gender and Power** (1987) เขามุ่งเป้าการวิจารณ์ไปที่วิธีคิด คำอธิบายและวิธีศึกษาวิจัยในแนวทางหน้าที่นิยม แต่เขาสังเกตต่อไปว่านักสตรีนิยมบางคนนำเอาวิธีวิเคราะห์แบบ ‘ธรรมชาติ’ มีอิทธิพล (naturalistic) ไปใช้ในการวิเคราะห์เพศและภาวะ ในทัศนะของคอนน์เนลต่อทาลคอต พาร์ ซึ่งถือกันว่าเป็นนักสังคมวิทยาแนวโครงสร้าง-หน้าที่นิยมคนสำคัญนั้น พาร์สันโต้แย้งไว้ว่า ข้อเท็จจริงว่าด้วย ชีววิทยาในเรื่องเพศและการผลิตซ้ำหรือการเจริญพันธุ์ เป็นตัวบังคับหรือตัวจำกัดสิ่งที่เรียกว่า บทบาทตามเพศ (ตามเพศภาวะ) ที่มีให้กับทั้งผู้ชายและผู้หญิง พูดอีก

* หมายความว่าต้องทำการศึกษาร่างกายอย่างมีมิติทางประวัติศาสตร์และมีมิติทางสังคม-วัฒนธรรมว่า เป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กันที่ไม่เพียงแต่สามารถนำไปใช้ได้เลยเท่านั้น แต่ต้องศึกษาว่าประวัติศาสตร์ก็ดี สังคมก็ดี ‘ใส่’ ความหมายอะไรให้ อย่างไร โดยใครในแต่ละยุค แต่ละสมัยและแต่ละสังคม

** ตรงนี้ผู้เล่าอยากให้อ่านกันดูวิธีคิดของสำนัก Existential feminism ล่วงหน้าไปก่อนถ้าทำได้

อย่างหนึ่งคือ บทบาททางสังคมของผู้หญิง โดยพื้นฐานแล้วได้แก่ การเจริญพันธุ์และเลี้ยงดูเด็ก ๆ ในขณะที่ผู้ชายมีบทบาทจัดหาวิธีการต่าง ๆ ในการมีชีวิตรอด ดังที่เราจะได้เห็นต่อไป **คอนน์เนลล์ ปฏิเสธทัศนะที่มองว่าข้อบังคับหรือข้อจำกัดต่าง ๆ นั้นว่าเป็นอะไรที่หลีกเลี่ยงไม่ได้** (ซึ่งก็เกิดขึ้นจริง ๆ ตามนั้นอย่างน้อยในอังกฤษและยุโรป กล่าวคือ สัดส่วนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายในงานที่มีค่าตอบแทนนั้นมีผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น (อ้างใน O'Donnell, 1997:188) ในเมืองไทยผู้เล่าก็คิดว่าน่าจะเป็นแบบเดียวกัน)

คอนน์เนลล์ วิเคราะห์โดยเฉพาะเจาะจงไปที่วิธีคิด/วิธีศึกษาวิจัยแบบที่เขาเรียกว่า ‘วิธีเพิ่มเข้าไป’ (additive approach) ของพวกนักหน้าที่นิยมและนักอื่น ๆ (ผู้เล่าขอใช้คำว่า วิธีตัดแปะ) กล่าวคือหาอะไรเพิ่มเข้าไปเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ที่แตกต่างทั้งหลายระหว่างเพศและเพศภาวะ โดยวิธีการศึกษาแบบเพิ่มเข้าไปนี้ ชีววิทยาถูกมองในฐานะที่เป็นปัจจัยหรืออะไรก็ตามที่ที่ ‘สถาปนาความแตกต่างบางอย่างระหว่างคนที่เป็นผู้หญิงกับคนที่ผู้ชาย แต่กระนั้นก็ตามก็ถือว่ายังไม่พออยู่ดี สำหรับการทำความเข้าใจหรืออธิบายความซับซ้อนนานัปการของชีวิตทางสังคม ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำเอาอะไรก็ตามเพิ่มเติมเข้าไปก็ดี หรือจะเรียกว่าตั้งอยู่บน (ชีววิทยา) ด้วยเหตุนี้สังคมจึงต้องทำให้การแยกระหว่างเพศมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ละเอียดลออมากขึ้น (culturally elaborates) (O'Donnell, 1997:188)ตรงนี้เองคือ การประกอบสร้างทางสังคม

นอกจากนั้นคอนน์เนลล์ ออกความเห็นต่อไปว่านักสตรีนิยมบางแนวทาง (เช่น เสรีนิยม (liberal) และถึงรากเหง้า (radical) ผู้เป็นนักทฤษฎีว่าด้วย บทบาทตามเพศ (sex-roles) ประณามหนทางที่กระบวนการอบรมป้อนนิสัยหรือการขัดเกลาทางสังคมว่าด้วยเพศภาวะผ่านทางการศึกษา และสื่อต่าง ๆ ว่าเป็นการ ‘เพิ่มเข้าไป’ สู่ความแตกต่างในทางเพศก็ตาม แต่พวกเขาเองกลับยอมรับความแตกต่างทางชีววิทยามาใช้เป็นประจำเพื่อจัดทากรอบวิธีคิดที่ความแตกต่างทางเพศถูกใส่เอาไว้ก่อนแล้ว ซึ่งกรอบที่ว่านี้ถูกนำไป ‘บวกเข้าไป’ โดยสังคมนั่นเอง ประเด็นของเขาคือ **เพศวิถีที่ดีและเพศภาวะที่ดี ถูกสร้างขึ้นมาโดยทั้งอิทธิพลของสังคมและโดยการเลือกส่วนตัว** จากนั้นที่ถือว่าชัดเจนนี้เราอาจ ‘อ่าน’ ต่อไปได้ว่า **คอนน์เนลล์ปฏิเสธการแยกระหว่างเพศ/เพศภาวะในแบบของแอนน์ โอคิลีย์** ทั้งนี้เขาอ้างอิงอย่างเจ็บแสบไม่ไว้หน้าถึงความไม่เพียงพอหรือไม่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือของ ‘วรรณกรรมหรือหนังสือ ตำราจำนวนมหาศาลว่าด้วย การขัดเกลาทางสังคมเรื่อง ‘บทบาทตามเพศ’ ซึ่งหนังสือเหล่านั้นบางส่วน แอนน์ โอคิลีย์มีส่วนช่วยบันดาลใจให้ผลิตออกมา ทั้งนี้และทั้งนั้นเพื่อแทนที่วิธีคิดแบบ ‘บวกเข้าไป’ ดังกล่าว เขานำเสนอหุ้่นจำลองที่วิเคราะห์เพศ เพศวิถีและเพศภาวะอย่างมีบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ กล่าวคือถือว่าทั้งสามเรื่องนี้เป็นปฏิบัติการที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ กล่าวให้สั้นที่สุดอาจสรุปว่าคอนน์เนลล์

1. ปฏิเสธการแบ่งแยกว่า เพศ (คือชีววิทยา) ส่วนเพศภาวะ (เป็นวัฒนธรรม)

- 2.โต้แย้งว่า ทั้งเพศและเพศภาวะถูกก่อรูป (formed) ขึ้นมาโดยบริบททางสังคมและการเลือก ส่วนตัว ดังนั้นทั้งคู่จึงเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างทางสังคม (socially constructed) ด้วยกันทั้งคู่

นำตั้งข้อสงสัยเกิดว่า หุ่นจำลองเพศ/เพศภาวะของคอนนอร์เนล ไม่ถูกปฏิเสธโดยนักสตรีนิยมทุกคนที่น่าสนใจคือบางคนเห็นว่า คอนนอร์เนลจัดวางให้ เพศภาวะเป็นทั้งปฏิบัติการ (practice) และกระบวนการ (Pilcher and Whelehan, 2004:61) ตรงนี้ผู้เล่าถือว่าน่าสนใจมาก

อนึ่ง ผู้เล่าอยากย้ำเตือนว่าที่เล่ามาอย่างย่อ ๆ แต่ค่อนข้างยาวมากและยังไม่จบนี้ก็เพียงพอจะตอบคำถามที่ตั้งไว้ตั้งแต่ตอนต้น ๆ ว่า “ผู้หญิงหมายถึงอะไร?” หรือ “ผู้หญิงคืออะไร?” ซึ่งในทางปรัชญาถือว่าเป็นคำถามเกี่ยวกับ ‘ภววิทยา’ หรือ ‘ontology’ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ‘คำถามง่าย แต่คำตอบยาก’ โดยเฉพาะเมื่อมองมาจากทัศนะสตรีนิยม

‘เพศ’ ‘เพศภาวะ’ ในทัศนะที่แตกต่างขัดแย้งของสตรีนิยม

ความยากมาก ๆ ของการตอบคำถามว่า “อะไรคือผู้หญิง?” ที่เล่ามาในทัศนะทางสังคมวิทยานั้นในทัศนะของผู้เล่าถือว่าเป็นปัญหาสำคัญของสตรีศึกษาและทฤษฎี หรือวิถีคิดแนวต่าง ๆ ของนักสตรีนิยม แต่ไม่ใช่ปัญหาของสตรีนิยมฝ่ายเดียว ขยายความได้ว่า ‘นักวิชาการ’ สาขาอื่น ๆ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วรรณกรรม ฯลฯ รวมทั้ง ‘นักวิทยาศาสตร์’ ด้วยนั้น ‘ไม่เข้าใจ’ หรือ ‘ไม่สนใจที่จะเข้าใจ’ ตรงนี้จึงนำไปสู่คำถามเชิงวิชาการว่า **“สตรีศึกษา/สตรีนิยมจะดำรงอยู่และเติบโตได้อย่างไรในเวทีสหวิทยาการ?”** จริงอยู่นักวิชาการหลายสาขาวิชาอาจบอกว่า ‘ฉันเป็นพันธมิตรกับสตรีนิยม’ แต่ในขณะเดียวกันก็ ‘ไม่ยอมรับ’ หรือ ‘รับไม่ได้’ ซึ่งมโนทัศน์ (concepts) ทฤษฎี (theories) และกระบวนการทัศน์ (paradigms) ต่าง ๆ ของนักสตรีนิยมในส่วนของนักสตรีนิยมเองก็ตกอยู่ในภาวะ ‘ยอมไม่ได้’ อีกเหมือนกัน แม้จะพูดคุยกันหรือมี ‘dialogue’ แต่ก็เป็นไปในลักษณะที่ลึก ๆ แล้ว ‘พูดกันไม่รู้เรื่อง’ หรือพูดในภาษาที่ออกจะยากไปหน่อยสำหรับทั้งผู้เล่าและผู้เริ่มเรียน เริ่มสนใจสตรีนิยมคือเกิดภาวะของการมีความสามารถที่จะพูดกันไม่รู้เรื่อง หรือ ‘incommensurability’* ขึ้นมาตรงนี้ผู้เล่าถือว่า **ยากมาก** ดังนั้นความสัมพันธ์และสถานะของสตรีศึกษา/สตรีนิยมในเวที/พื้นที่สหวิทยาการ ซึ่งแต่ละวิชา ก็ ‘พูดกันไม่ค่อยจะรู้เรื่อง’ อยู่แล้ว แต่ถูกกรอบคิด ‘สหวิทยาการ’ จัดวางให้อยู่บนพื้นที่เดียวกัน จึงเกิดภาวะ **‘พูดกันคนละเรื่องเดียวกัน’** แม้กระทั่งในสาขาวิชาเดียวกัน เช่น สังคมวิทยา มานุษยวิทยาก็มีหลายสำนักและ ‘พูดกันไม่รู้เรื่อง’ ด้วย

อนึ่ง สภาวะที่เล่ามาข้างบนนั้นปรากฏอยู่ในหมู่นักสตรีนิยมและทฤษฎีสตรีนิยมที่ต่างคนต่างใช้กันอยู่ แม้ว่าจะนำเอามโนทัศน์ ‘บูรณาการ’ หรือ ‘integration’ มาใช้คลุมเอาไว้ แต่ข้างในก็เกิดภาวะ ‘ลุ่ม ๆ ดอน ๆ’ อย่างไรก็ตาม เพื่อเห็นกับโครงการ หรือปฏิบัติการบางอย่างร่วมกันก็ต้อง ‘หยวน ๆ’ กัน

* โปรดดู Kuhn, T., (1962, 1970)

ไปก่อน ดังนั้นอาจสรุปได้ว่า สตรีศึกษา/สตรีนิยม เป็นกระบวนการของการประชันขันแข่งบนพื้นที่ของการประกอบสร้างความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง การเห็นพ้องต้องกัน (consent) จึงเป็นสถานะที่ไม่สัมบูรณ์ (absolute) หรือ ‘คงที่’ (fixed) ตัวอย่างเช่น เรื่อง ‘เพศ’ กับ ‘เพศภาวะ’

เนื่องด้วยผู้เล่าไม่ใช่นักสตรีนิยมเมื่อมองมาจากมุมมอง ‘เพศ’ เพราะเป็น ‘ผู้ชาย’ กับทั้งยังถูกขัดเกลาทางวัฒนธรรมให้เป็นคนที่มี ‘เพศภาวะ’ ชายเสียเป็นส่วนใหญ่ แต่บังเอิญมี ‘อารมณ์ความรู้สึก’ บางอย่างที่ ‘อยากเข้าใจ’ วิธีคิดของนักสตรีนิยม และเมื่อยิ่งอ่านไป ๆ ก็พบว่า ‘น่าสนใจ’ จึงอยากเล่าให้คนที่สนใจฟัง ดังนั้นเมื่อต้อง ‘เล่า’ จึงจำเป็นต้อง ‘อ่าน’ แล้ว ‘นำมาเล่าต่อ’ โดยที่ครั้งนี้ผู้เล่าพยายามอ่านแล้วเล่าจากงานเชิงอธิบายแล้วสรุปย่อของ Jane Pilcher และ Imelda Whelehan (2004), **50 Key Concepts in Gender Studies** แต่แม้ว่างานชิ้นนี้มีลักษณะเหมือนเป็นอภิธานศัพท์ (glossary) ก็จริง แต่ก็ยังมีปัญหาสำหรับผู้เล่าคือ ‘สั้น ๆ แต่ยาก’ เพราะฉะนั้นเมื่อตั้งใจทำให้ ‘สั้นและเข้าใจง่าย’ ด้วย จึงอาจลงเอยที่ ‘ยาวขึ้นและยากขึ้น’ ก็ได้ แต่ก็พยายามลองทำดูโดยขออนุญาตแบ่งเป็นยุคหรือช่วงเวลาของการพัฒนาการของมินท์ศัพท์ ‘เพศภาวะ’ อย่างไรก็ตาม ในการเล่าจริงผู้เล่าอาจขออ้างหนังสือเล่มอื่น ๆ ด้วย

ช่วงก่อนทศวรรษ 1970

ที่จริงแล้วการโต้แย้งถกเถียงเรื่องความแตกต่างระหว่างเพศชายกับหญิงนี้มีมานานมากแล้ว นานเกินกว่าที่จะหาต้นตอได้ แต่การศึกษาในเรื่องนี้อาจมีอยู่ในวิชาเทวศาสตร์ (Theology) ประวัติศาสตร์ความคิดเกี่ยวกับผู้หญิง* มานุษยวิทยา จิตวิเคราะห์และการวิจัยทางการแพทย์สมัยใหม่ เป็นต้น จริงอยู่แม้ว่าข้อเขียนของ Mary Wollstonecraft (โปรดดูเชิงอรรถ) ถือว่ามีความสำคัญเทียบได้กับข้อเขียนของ Plato ในหนังสือระดับคลาสสิกของปรัชญาการเมืองคือ **The Republic** ที่บางตอนสรุปได้ว่า ‘ผู้หญิงในฐานะที่เท่าเทียมกับผู้ชายในรัฐ’ (Agonito, 1997: 25–42) ก็ตาม แต่ในการเล่าครั้งนี้จะดึงความสนใจมาสู่นักปรัชญาเพศหญิงคนสำคัญคือ **ซีโมน เดอ โบวัวร์** (Simone de Beauvoir) ผู้สำรวจตรวจสอบเรื่องการแยกระหว่างเพศชาย-หญิงไว้ในหนังสือที่มีชื่อเสียงของเธอชื่อ **The Second Sex** ตั้งแต่ ค.ศ.1972 นับถึงวันที่เขียนต้นฉบับเล่าเรื่องนี้เป็นเวลาสี่สิบเอ็ดปีหรือกว่าสี่ทศวรรษมาแล้ว เธอเขียนข้อความที่ถือกันว่าโด่งดังและคมมากทางความคิดคือ ‘One is not born, but rather becomes, a woman’ (de Beauvoir 1972:295) แปลคร่าว ๆ ว่า ‘ผู้หญิงไม่ได้เกิดเป็นผู้หญิง แต่กลายเป็นผู้หญิงเสียมากกว่า’ การถกเถียงของเธอทำให้เกิดความชัดเจนว่า วิธีทางต่าง ๆ (หรือวิธีการ) ที่ความแตกต่าง

* โปรดอ่านงานของ Agonito, Rosemary, (1977) **History of Ideas on Women** ที่รวบรวมงานของ Plato, Aristotle, และนักคิดนักปรัชญาคนสำคัญ ๆ คนอื่น ๆ อีกมากรวมถึง Mary Wollstonecraft, Simone de Beauvoir และ Betty Friedan คนกลุ่มหลังนี้เป็นนักสตรีนิยม บางคน เช่น Wollstonecraft ผู้ซึ่งผลงานสำคัญของเธอคือ **A Vindication of the Rights of Women**, ได้รับการตีพิมพ์ตั้งแต่ ค.ศ.1789 หรือ พ.ศ.2332 เป็นเวลานานถึง 224 ปีมาแล้ว!

ทางเพศภาวะทั้งหลายถูกใส่เข้าไปในความเป็นคู่ตรงข้ามอย่างมีลำดับสูงต่ำ ซึ่งหลักการที่เป็นผู้ชาย (masculine principle) มักเป็น ‘ปกติวิสัย’ (‘norm’) หรือเป็นมาตรฐานอยู่เสมอ ในขณะที่หลักการที่เป็นผู้หญิง (feminine principle) ถูกจัดวางให้อยู่ในตำแหน่งเป็น ‘Other’ หรือ ‘เป็นอื่น’ (เช่น ‘คนอื่น’ ไม่ใช่ ‘เรา’ ผู้เป็นชาย-ผู้เล่า) ดังนั้นสำหรับเดอ โบวัวร์แล้ว ‘ความเป็นหญิง’ หรือ ‘femininity’) จึงสามารถถูกนิยามว่า ขาด (lack)คือ ‘อยู่ระหว่างผู้ชายกับขั้นที่’ หรือ ‘between male and eunuch (de Beauvoir 1972: 295 อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004: 56-57) บางคน ‘อ่าน’ ว่า ‘ผู้หญิงคือผู้ชายที่ถูกตอน!’

อนึ่งนักสตรีนิยมในช่วงทศวรรษที่ 1970 ส่วนใหญ่ดูเหมือนจะนำเอาข้อคิดว่า เพศภาวะเป็น ‘สิ่งประกอบสร้าง’ ในขณะที่วัฒนธรรมแนวป๊อปของวัยรุ่น (popular youth culture) ในยุคนั้นดูเหมือนว่ายอมรับวิธีคิดนี้ ผ่านทางการมีอารมณ์ (ตื่นเต้น ชอบ-ผู้เล่า) กับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายแบบ ‘unisex’ (หมายความว่า ในเมื่อเพศเป็นสิ่งที่ถูกประกอบสร้างขึ้นมาหรือเป็นเพียง ‘จินตนาการ’ หรือเป็นเรื่อง ‘สมมุติ’ ดังนั้น ผู้ชายกับผู้หญิงใครจะใส่เสื้อผ้าของใครก็ได้ ไม่เห็นจำเป็นต้องถือตามธรรมเนียมว่าผู้หญิงนุ่งกางเกงไม่ได้ หรือเสื้อยัดนั้นสวมใส่ได้ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย-ผู้เล่า) อย่างไรก็ตาม แม้กระแสดังกล่าวจะแพร่หลาย แต่ดูเหมือนจะมีข้อยกเว้นสำหรับหนึ่งคนเธอเป็นนักสตรีนิยมผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่ง เธอคือ **ซูลามิธ ไฟร์สโตน** (Shulamith Firestone) เธอเสนอไว้ในหนังสือเล่มสำคัญของเธอชื่อ **The Dialectic of Sex** (1970) อาจแปลว่า ‘**วิภาษวิธีแห่งเพศ**’ เธอบอกว่าปีศาจปีศาจโดยชุดรีดความสามารถทางชีววิทยาของผู้หญิงในเรื่องการเจริญพันธุ์หรือการผลิตซ้ำ (women’s biological capacity to reproduce) กล่าวคือทำให้ความสามารถที่ว่่านั้น กลับกลายเป็นความอ่อนแออย่างมีสาระสำคัญ (essential weakness) ดังนั้นการที่ผู้หญิงจะสามารถนำตัวหลุดพ้นจากการกดขี่ได้ เธอเสนอว่า ต้องใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการปลดปล่อยพวกเธอให้เป็นอิสระจากภาระของการให้กำเนิด ยิ่งไปกว่านั้นเธอยังเผยแพร่ความคิดต่อไปว่าต้องมีการตีสิ่งที่เรียกว่า พันธะผูกมัดตามธรรมชาติระหว่างแม่กับลูกให้แตก จากนั้นต้องสถาปนา ‘คอมมูนส์’ (communes) ที่ธรรมเนียมผัวเดียวเมียเดียว (monogamy) และครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) กลายเป็นเรื่องของอดีตไป อนึ่งข้อเสนอนี้มีการนำไปปฏิบัติใน ‘คอมมูน’ หลายแห่งในอเมริกาและยุโรป ส่วนในประเทศอิสราเอลช่วงนั้นมี ‘kib-butz’ หรือ ‘คิบ-บุตซ์’ หรือชุมชนทำการผลิตร่วมกันและช่วยกันผลัดเปลี่ยนดูแลเด็ก ๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ตามดูเหมือนว่ามีนักสตรีนิยมเพียงไม่กี่คนที่ท้ายสุดแล้วเห็นด้วยหรือเห็นใจ ไฟร์สโตน เพราะส่วนหนึ่งแล้วบรรดาเทคโนโลยีและการใช้เทคโนโลยีเหล่านั้นยังคงอยู่ในกำมือของผู้ชายอย่างแน่นแฟ้น นอกจากนั้นยังมีนักสตรีนิยมอีกหลายคน เช่น พวกที่เรียกกันว่า **นักสตรีนิยมแนววัฒนธรรม** (cultural feminists) ผู้ยังคงตั้งคำถามต่อวิธีคิดที่ว่า ความแตกต่างสำคัญ ๆ ระหว่างชาย-หญิงนั้น เป็นผลของวัฒนธรรมมากกว่าชีววิทยาก็จริง แต่พวกเธอก็ยังคงพึงพอใจในคุณค่า (value) และยังคงเชิดชูบทบาทของความเป็นแม่ ว่าเป็นประจักษ์พยานของอารมณ์ที่เป็น ‘ธรรมชาติ’ ที่นำไปสู่การดูแลเอาใจใส่

(nurturance) และความสงบ (pacifism) หากผู้หญิงพากันละทิ้งสิ่งเหล่านี้ไปแล้วก็จะน่ารังเกียจ แม้ว่าพวกเขาจะสามารถ (หรือ ‘มีสิทธิ์’-ผู้เล่า) ทำอย่างนั้นได้ก็ตามที (Pilcher and Whelehan, 2004: 57)

ประเด็นสำคัญที่ผู้เล่าอยากยกมาไว้ในย่อหน้าต่อไปนี้เป็น **บริบท** (context) เช่น บริบททางการเมือง สังคม-วัฒนธรรมที่วิถีคิดเรื่องเพศ/เพศภาวะเป็นประเด็นสำคัญของการถกเถียงในหมู่นักวิชาการกระแสหลักและ ‘กระแสชาย’ โดยทั่วไปกับนักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยา และนักสตรีนิยมที่เริ่มหลุดออกมาจากกรอบคิดเดิม ๆ ซึ่งการพยายามดิ้นเพื่อให้หลุดพ้นจากกรอบคิดเก่า ๆ นั้นไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ แต่เกิดขึ้นบน (situated) หรืออยู่ในบริบทของสังคมตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฝรั่งเศสในยุคนั้น ตัวอย่างสำคัญที่จะนำมาเล่าสั้น ๆ ต่อไปคือ สงครามความขัดแย้งแตกแยกและปั่นป่วนในสังคมทั้งสามในประเด็นสงครามอินโดจีน หรือ ‘Indochina War’ หรือบางครั้งคนในรุ่นผู้เล่าซึ่งตอนนั้นยังเรียนหนังสืออยู่เรียกกันสั้น ๆ ว่า ‘สงครามเวียดนาม’ แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นสงครามที่ไม่มีมีการประกาศในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองนี้เริ่มต้นจากการที่รัฐบาลอเมริกันส่งทหารเข้าไปทำสงครามในเวียดนามเหนือต่อมาสงครามลุกลามไปทั่วทั้งเขตอาณานิคมเดิมของฝรั่งเศสที่ประกอบด้วยเวียดนาม (ทั้งเหนือและใต้) ลาว และกัมพูชา สงครามนี้เดิมที่รัฐบาลอเมริกันปิดเป็นความลับ แต่ต่อมาถูกเปิดโปงส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าวัยรุ่นอเมริกันถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารจำนวนมาก อัตราการสูญเสียชีวิตสูง งบประมาณในการทำสงครามสูง และอื่น ๆ อีกมาก เมื่อข้อมูลถูกเปิดเผยนักศึกษาและปัญญาชนรุ่นใหม่ ๆ ในยุคนั้น จึงลุกขึ้นมาประท้วง กลายเป็นขบวนการทางสังคม (social movement) สำคัญที่นอกจากต่อต้านสงครามแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์ร่วมกันในแง่การปกป้อง ‘สิทธิมนุษยชน’ ของทุกฝ่ายอีกด้วย * หนึ่งประเทศไทยมีส่วนเกี่ยวข้องกับสงครามนี้มาก เช่น การมีฐานทัพฐานบินในเมืองไทย เช่น อุดรฯ อุตะเพา และ ‘ทหารรับจ้าง’ ไปสู้รบในลาว เป็นต้น

ภายในบริบทดังกล่าวนี้เองการต่อต้านสงครามกับการเกิดขึ้นของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองถือกำเนิดขึ้นมา

ผู้หญิงกับสงคราม

หลายคนอาจวิจารณ์ผู้เล่าว่า ชอบ ‘ออกนอกเรื่อง’ เรากำลังถกกันในประเด็น ‘เพศภาวะ’ เท่านั้น แต่ทำไมผู้เล่าต้องดึงเอาเรื่องนี้ไปสู่เรื่องสงครามด้วยเล่า? ก็ขอตอบว่าผู้เล่าถูกวิพากษ์วิจารณ์แบบนี้มาตลอดชีวิตของการเป็นคนสอนหนังสือคือมีนัยว่า ‘เพ้อเจ้อ’ ไปเรื่อย ๆ แต่ผู้เล่าก็ไม่ว่าอะไร ทั้งนี้เพราะต้องการเอาเรื่องหรือประเด็นนั้น ๆ เข้าไปใส่ไว้ในบริบท ก่อนที่วงวิชาการไทยในระยะหลัง ๆ บอกอย่างเอาจริงเอาจังว่า ‘คุณคิดอะไร พุดอะไร เขียนอะไร ทำอะไรต้องมี context’ เสียอีก

ในทัศนะสตรีนิยม ‘สงคราม’ เป็นอะไรที่นิยามยากมาก กล่าวอีกอย่างหนึ่งเป็นปัญหาหนักหนาทางทฤษฎีสตรีนิยมเลยก็ว่าได้ ทั้งนี้เพราะบทบาทต่าง ๆ ของผู้หญิงในสงครามถูกกำหนดโดยวิถีคิด วิถี

* รายละเอียดในเรื่องนี้โปรดดู Herman, E., and Chomsky, N., *Manufacturing Consent* (2002)

มองซึ่งสังคมต่าง ๆ ที่ผู้หญิงเป็นสมาชิกอยู่ กับทั้งยังขึ้นอยู่กับเวลาอีกด้วย ตรงนี้เรากำลังพูดถึง บทบาท ‘เพศภาวะ’ ที่สังคมสร้างขึ้นมานั่นเอง ตัวอย่างเช่น ในขณะที่สงครามถูกนิยามว่า เป็นกิจกรรมของผู้ชาย ดังนั้น ‘นักรบหญิง’ (female warrior) เช่น ในหมู่ ‘ผู้หญิงอเมซอน’ หรือผู้หญิงที่สู้รบแบบสงครามกองโจร/สงครามจรยุทธ์ ส่วนใหญ่แล้วมักถูกมองว่า ลึกลับ ๆ แล้วไม่ดีเพราะเป็นการทำให้สังคมเกิดความไม่แน่นอน หรือ ‘ถูกเขย่า’ ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่า ‘วีรสตรี’ บางคนอาจถูกกล่าวหาว่าเป็น ‘แม่เมด’ ส่วนในสังคมไทยเราสามารถมองเห็นความเอาเนื้อเอาอนไม่ได้กับประเด็นเรื่องบทบาทผู้หญิงในสงคราม บางครั้งออกมาบอกว่า “ผู้หญิงไทยนั้น มือก็ไกวดาบก็แกร่ง” แกร่งกล้านัก แต่ส่วนใหญ่อ้างว่าใน ‘ภาวะปกติ’ ผู้หญิงไม่ควรเข้ามายุ่งเกี่ยวกับสงครามการสู้รบ อย่างไรก็ตามหาก ‘แผ่นดินแม่’ ต้องการ พวกเธอก็พร้อมที่จะออกมาพลีชีพ ยืนเคียงบ่าเคียงไหล่กับผู้ชายในกรณีของประเทศ สปป. ลาวก็คล้าย ๆ กัน *

หลักคิดสำคัญของสังคมตะวันตกในการประกอบสร้างเพศภาวะกับบทบาทที่แตกต่างในการทำ สองสามคือคำอธิบายเชิงวัฒนธรรมซึ่งวางอยู่บนสมมุติฐาน หรือการทึกทักเอาว่ามี **แรงผลักดันทางชีววิทยา** หลายอย่างที่สนับสนุนการแบ่งแยกบนฐานของเพศ (ดู Macdonald (1987), อ้างใน Humm, 1995:296) ดังนั้นเราจึงถือว่าคำอธิบายแบบนี้เป็นไปในลักษณะ ‘บูรณาการ’ ที่ยังมีปัญหาอย่างที่เล่าไปแล้ว

หากมองจากมุมมองของนักสตรีนิยมที่ยึดถือ **ทฤษฎีสตรีนิยมมนุษย์ชน** พวกเธอบางคนอาจมองอย่างเคร่งครัดว่า ผู้หญิงต้องเป็นคู่หูที่เท่าเทียมกันกับผู้ชายในสงครามและทุกกิจกรรม แต่ทฤษฎีสตรีนิยมส่วนใหญ่ชี้ให้เห็นว่า การตัดสินใจทางการเมืองว่าจะใส่ผู้หญิงเข้าไปสู่สงครามนั้นกระทำโดยผู้ชาย (โปรดดู Goldman (1982), อ้างใน Humm, 1995:296) ขยายความต่อไปได้ว่า การตัดสินใจจะให้ผู้หญิงเข้าโรงเรียนนายทหารก็ดี เข้าสถาบันต่าง ๆ ของทหาร เช่น โรงพยาบาลทหารในฐานะแพทย์ พยาบาล หรือในฐานะเสมียน พนักงานที่แต่งเครื่องแบบและมียศทางทหาร ไปจนถึงการส่งผู้หญิงเข้าสู่สนามการสู้รบจริง ๆ และอะไรทั้งหลายทั้งปวงนั้นต้องผ่านการตัดสินใจของ ‘ระบบทหาร’ ที่มี **อุดมการณ์ทหารนิยม** (militarism) เป็นอุดมการณ์ครอบงำอยู่ ในกระบวนการทั้งหมดที่ว่ามีผู้ชายเป็นผู้ตัดสินใจ ดังนั้นจึงทำให้เราสามารถเข้าใจนักสตรีนิยมคนหนึ่งที่จะเล่าถึงได้ง่ายขึ้นก็ได้

เวอร์จิเนีย วูล์ฟ (Virginia Woolf) เสนอว่าเมื่อพิจารณาจากบรรดาเหตุผลทางสังคมและประวัติศาสตร์ทั้งหลาย **ผู้หญิงควรจะต้องต้านสงคราม** เธอเองได้สร้างหรือประดิษฐ์สังคมแบบหนึ่งขึ้นมา คือสังคมของคนนอก หรือ ‘The Outsides’ สังคมนี้มีโปรแกรมหรือเป้าหมายสำคัญที่รักสงบ ซึ่ง

* สุลีศร พรมงงสา, สงครามอินโดจีนกับความสัมพันธ์หญิง-ชาย ค.ศ.1955-1975: ประสบการณ์ตรงของ “แม่ยิง” เชียงขวาง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2551.

เพชรสาคร สมพงษ์บุตรชั้น, กระบวนการสร้างทางสังคมของความเป็นแม่ในสังคมลาวที่กำลังเปลี่ยนไป: ประสบการณ์ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2554.

ถ้าจะเกิดขึ้นได้ต้องการการ ‘รื้อถอน’ (dismantling) หรือ ‘ถอดรื้อ’ (deconstruct) ระบบเพศ/เพศภาวะทั้งหมด ทั้งนี้เธออธิบายว่า **สงครามเกิดขึ้นมาจากการที่ผู้ชายนิยมการต่อสู้เข้ากับความเป็นลูกผู้ชาย** (โปรดดู Woolf (1938), อ้างใน Humm:1995:296) ในทัศนะของผู้เล่าเห็นว่า วูล์ฟนอกจากจะ ‘ถอดรื้อ’ สงครามแล้ว เธอยัง ‘ถอดรื้อ’ ระบบทหารนิยมและความรุนแรงทั้งหลาย ด้วยการตั้งปฏิเสธและการประกอบสร้างสังคมในอุดมคติหรือ ‘utopia’ ขึ้นมาด้วย และที่เกี่ยวข้องกับการเล่าต่อนี้มากที่สุดคือเธอได้ชี้ให้เราเห็นว่า การประกอบสร้างเพศภาวะนั้นเป็นกระบวนการทางสังคมและทางประวัติศาสตร์ที่กว้างขวาง ลึกซึ้งและซับซ้อนมาก ๆ ตัวอย่างเช่น เอาความแตกต่างทางสรีระร่างกายไปผูกโยงกับความเป็นลูกผู้ชายชาติทหารผู้หาญกล้า จากนั้นจึงนำ ‘คุณค่า’ นี้ไปผูกโยงกับความรักชาติ ความเสียสละด้วยการพลีชีพ ดังนั้นความตายและการฆ่าในสงครามจึงกลายเป็นวัฒนธรรมที่ดั่งามสูงส่ง เช่น ฆ่าและตายเพื่อชาติ ศาสน์ กษัตริย์ และแผ่นดินแม่ บ้านเกิดเมืองมารดร เป็นต้น ตรงนี้เราจะเห็นว่า ‘แผ่นดิน’ ถูกใส่รหัสหรือถูกใส่เพศภาวะ (gendered) ให้เป็นผู้หญิง แต่จะอยู่รอดปลอดภัยหรือไม่ต้องมี ‘ชายชาติทหาร’ เป็นผู้พิทักษ์รักษา

การบ้านที่ฝากนักเรียนและผู้สนใจทำในขั้นตอนนี้คือ หาเนื้อเพลงมาร์ชของกองทัพบก เรือ อากาศ มานั่งอ่านอย่างวิพากษ์พร้อมกันนั้นก็ลองดูเครื่องแบบ เหยียดตรา ทำเดิน ยืน นั่ง ฯลฯ ของทหารประกอบไปด้วยแล้วพิจารณาว่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ในกระบวนการประกอบสร้างเพศภาวะชายหรือไม่ อย่างไร เพื่ออะไร ฯลฯ แต่ทั้งนี้จะต้องไม่ลืมว่าเพลงเหล่านั้นถูกประกอบสร้างขึ้นมาในยุคสมัยใด โดยใคร ที่ไหน เพื่ออะไร เช่น การสร้างลัทธิชาตินิยม การสร้างชาติ.....พูดอีกอย่างหนึ่งคือเราใส่มิติประวัติศาสตร์เข้าไปนั่นเอง พร้อมกันนั้นก็อย่าลืมว่า ไม่ใช่ว่าผู้ชายทุกคน ทุกชนชั้น ทุกวัย ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ อยากรับเป็นทหาร ถ้าไม่คิดอย่างนี้แล้ว ‘การหนีเกณฑ์ทหาร’ จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

การศึกษากับการประกอบสร้างเพศ/เพศภาวะเป็นอีกเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า วิจัย หรือเขียนเป็นวิทยานิพนธ์ ผู้เล่าจำได้ว่า เมื่อผู้เล่าเรียนหนังสือระดับมัธยมต้นเมื่อประมาณหกสิบปีที่แล้ว (ประมาณ พ.ศ.2495-2496) ณ โรงเรียนอุดรพิทยานุกูล (โรงเรียนประจำจังหวัดสำหรับผู้ชาย) นั้นเคยเห็นครู (เพศชาย) เขียนบนกระดานดำพร้อมกับสั่งว่า ‘ห้ามลบ’ ข้อความมีว่า “**สตรีคือศัตรูแห่งการเรียน**”

ช่วงทศวรรษที่ 1970

ในช่วงนี้มีโน้ตค้น ‘เพศภาวะ’ ในความหมายที่เราผู้เรียนสตรีศึกษาหรือเพศภาวะศึกษาในปัจจุบันใช้กันอยู่นั้น ถูกนำมาสู่ภาษาหรือการพูดจากันในช่วงต้นของทศวรรษที่ 1970 กล่าวคือเป็นการใช้ (ในตอนนั้น) ในฐานะที่เป็นการจัดประเภทเชิงวิเคราะห์ (analytical category) เพื่อขีดเส้นแบ่งระหว่างความแตกต่างทั้งหลายระหว่างเพศทางชีววิทยา (biological sex) รวมไปถึงหนทางต่าง ๆ ที่ความแตกต่างเหล่านั้น ถูกนำมาใช้เพื่อบอกกล่าวถึงพฤติกรรมและความสามารถทั้งหลาย

(competencies) ซึ่งในยุคนั้น มอบหมาย (assigned) ในแบบ ‘ถ้าไม่ใช่’ เป็น แบบ ‘ผู้ชาย’ (masculine) ‘ก็ต้อง’ เป็นแบบ ‘ผู้หญิง’ (either or – หรือแบบทวิลักษณ์ที่เล่าไปแล้ว-ผู้เล่า)

วัตถุประสงค์ ของการยืนยันความจำเป็นในการแบ่งแยกเพศ/เพศภาวะ (sex/gender) ก็เพื่อต้องการโต้แย้งว่า ผลกระทบต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริงในเชิงกายภาพที่ดี ที่เคยเชื่อกันมาหรือยังเชื่อกันอยู่ว่าเป็นผลของความแตกต่างทางชีววิทยานั้น แท้จริงแล้วถูก ‘ใส่สีใส่ไข่’ (exaggerated) เพื่อที่จะรักษาเอาไว้ซึ่งระบบอำนาจแบบปิตาธิปไตยหรือชายเป็นใหญ่ พร้อมกันนั้นก็เพื่อสร้างจิตสำนึกขึ้นมาในหมู่ผู้หญิงว่า พวกเขา ‘ตามธรรมชาติ’ แล้วเหมาะสมมากกว่าที่จะทำหรือมีบทบาทใน ‘บ้านเรือน’ (‘domestic roles’)

อย่างไรก็ตามในยุคสมัยที่นักคิดและนักสตรีนิยมตะวันตกในยุคนั้นเริ่มคิดว่า สังคมตะวันตกเปลี่ยนจากสังคมอุตสาหกรรมไปสู่**สังคมหลังอุตสาหกรรม** (post industrial society) แล้ว บรรดาความแตกต่างทั้งหลายทั้งปวงทางกายภาพระหว่างเพศ ซึ่งมีอยู่จริง กลายเป็นสิ่งที่สามารถโต้แย้งได้ว่า**มีความสำคัญน้อยลง** เห็นได้จากข้อเสียเปรียบ (handicap) ของผู้หญิง เช่น การตั้งท้องและคลอดลูกลดลงอย่างมากมาย เนื่องจากเกิดมีการคุมกำเนิดที่ได้ผลและมียาแก้เจ็บท้องคลอดลูกที่มีผลชะงัด ยิ่งไปกว่านั้น ผู้หญิงโดยทั่วไปแล้วมีชีวิตยืนยาวออกไปเกินกว่าช่วงเวลาที่ถือว่า เธอทำหน้าที่ ‘เจริญพันธุ์’ ได้อีกนานมากด้วย จึงทำให้สัดส่วนในการกำหนดนิยามพวกเขาบนฐานคิดแบบหน้าที่นิยมว่า ต้องทำหน้าที่เจริญพันธุ์นั้นลดลง พูด่าง ๆ คือ ผู้มีเพศเป็นหญิงไม่จำเป็นต้องถูกกำหนดนิยามด้วยความเป็นแม่และการคลอดลูกเสมอไป เพราะชีวิตทั้งชีวิตของเธอยาวนานบางคน ‘ทำงาน’ ต่อไปอีกหลายสิบปีหลังภาวะ ‘วัยทอง’ หรือบางคนก็เป็นผู้หญิงได้โดยไม่ต้องตั้งท้องและคลอดลูก

อนึ่ง **แอนน์ โอคิลีย์** (Ann Oakley) ที่เคยเล่าถึงไปแล้วนั้นว่านักสตรีนิยมส่วนใหญ่ถือเป็นผู้บุกเบิกเส้นทางด้วยการเขียนหนังสือชื่อ **Sex, Gender and Society** (1972) ซึ่งเป็นการวางรากฐานเพื่อการศึกษาสืบค้นเกี่ยวกับการประกอบสร้างเพศภาวะ แต่ทัศนะของเธอถูกโต้แย้งด้วยเช่นกันดังที่เล่าไปแล้ว กล่าวคือยังยืนอยู่ในแบบที่ผู้เล่าอยากเรียกว่า ‘เหยียบเรือสองแคม’ หรือ ‘ขว่างงูไม่พันคอ’ หมายถึง การข้ามไปข้ามมาระหว่างชีววิทยากับวัฒนธรรม ซึ่งบางทัศนะมองว่าไม่คงเส้นคงวา กระนั้นก็ตามเรื่องนี้ยังไม่จบง่าย ๆ ยิ่งถ้าหากใช้ข้อเสนอแนะของคอนน์เนลล์ ผู้วิพากษ์แนวคิดของโอคิลีย์เข้ามาจับด้วยแล้ว ผู้เล่าหมายถึงข้อเสนอให้มองเพศ/เพศภาวะในฐานะที่เป็น**กระบวนการ** ซึ่งเมื่อเป็นกระบวนการแล้วดูเหมือนว่ามีนัยแฝงอยู่คือไม่หยุดนิ่ง แต่แปรเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ นั่นเอง ถ้าใช้ ‘ภาษา’ ของนักหลังทันสมัยนิยมคงได้ข้อความว่า ‘ต่างฝ่ายต่างประกอบสร้างวาทกรรมออกมาประชันขันแข่งกันต่อไป ใครถูกใครผิดไม่เป็นประเด็นที่จะต้องวิตกกังวล

ช่วงมีวุฒิภาวะมากขึ้นกับ ‘กระแสต้าน’ สตรีนิยม

ในขณะที่เขียนต้นฉบับเรื่องเล่าตอนนี้ (กรกฎาคม 2556) ผู้เล่าเปิดซีดีฟังเพลง **Twenty Years Ago** ของ Kenny Rogers เนื้อหาแสดงถึงการโหยหาชีวิตเก่า ๆ เมื่อปลายทศวรรษที่ 1960 ฟังแล้วยิ่ง

ช่วยกระตุ้นเตือนให้เห็นความสำคัญของบริบทด้านยุคสมัยและสถานที่ (time & space) มากยิ่งขึ้น เพราะนักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่เกิด! หากถามว่าเพลงไทยที่ ‘ชอบฟัง’ ก็ล้วนแต่ ‘เก่า ๆ’ ทั้งสิ้น เพลง ลูกทุ่ง ลูกกรุงที่รู้สึก ‘อิน’ หรือ ‘in’ กับมันก็ย้อนหลังไปสามสิบ-สี่สิบปีมาแล้วเป็นอย่างน้อย

ช่วงเวลา/ยุคสมัยที่นักสตรีนิยมถือว่า สตรีนิยมมีวิวัฒนาการมากขึ้นน่าจะเริ่มจากปลายทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมา ผ่าน**ห้าสิบปี**แล้ว! นักสตรีนิยมบางคนเช่น มาร์ชาเลีย (Marsha Lear) ผู้เป็นคนตั้งชื่อ ‘second wave’ หรือ ‘คลื่นลูกที่สอง’ ขึ้นมาหมายถึงการที่นักสตรีนิยมในตะวันตกมีการเคลื่อนไหวทำกิจกรรมมากขึ้นมากมากว่าในช่วงที่ผ่านมา ในสหรัฐอเมริกาสตรีนิยมคลื่นลูกที่สองก่อตัวขึ้นมาจาก **ขบวนการเคลื่อนไหวสิทธิมนุษยชน และขบวนการต่อต้านสงคราม** ที่เล่าไปแล้ว ซึ่งพวกเธอได้รับการปฏิบัติต่ออย่างไม่เท่าเทียมในขบวนการดังกล่าว พวกเธอจึงแยกตัวออกมาแล้วรวมตัวกันเคลื่อนไหวทั้งในร่มเงา (วาทกรรม) สิทธิมนุษยชน การต่อต้านสงคราม พร้อมกันนั้นก็ได้ขยายไปสู่กิจกรรมอื่น ๆ เช่น การประท้วงการประกวดความงามที่เรียกว่า “Miss America” ในปี ค.ศ.1968 ไปจนถึงการจัดตั้งกลุ่มเล็ก ๆ ในนาม ‘กลุ่มยกระดับจิตสำนึก’ (consciousness raising groups) แต่ที่ตระหนักรู้กันตั้งแต่ในตอนนั้นแล้วว่า ขบวนการเคลื่อนไหวที่ว่านี้ไม่ใช่ขบวนการที่มีเอกภาพ กล่าวคือมีความแตกต่างที่ก่อรูปขึ้นมาระหว่าง **สตรีนิยมผิวดำ** (black feminism) **สตรีนิยมเลสเบียนนิยม** (lesbian feminism) **สตรีนิยมเสรีนิยม** (liberal feminism) และ**สตรีนิยมสังคมนิยม** (socialist feminism) เป็นต้น ส่วนในประเทศอังกฤษนั้นกล่าวได้ว่า สตรีนิยมและขบวนการปฏิบัติการมีวัตถุประสงค์หรือการพุ่งประเด็นแบบพหุลักษณะหรือ ‘ลู่หลายเรื่อง’ แต่อาจต่างจากในสหรัฐอเมริกาคือ หนักไปทางการยึดโยงกับอุดมการณ์สังคมนิยมของชนชั้นผู้ใช้แรงงาน (กรรมกร) มากกว่า ตัวอย่างที่มักพูดถึงกันคือ การนัดหยุดงานของคณงานหญิงที่โรงงานสร้างรถยนต์ฟอร์ดเพื่อเรียกร้องค่าจ้างแรงงานที่เท่าเทียมกับคณงานผู้ชาย

หากนักศึกษาและผู้สนใจอยากหาวิธีหรือ ‘ประโยคทอง’ หรือ ‘ภาษา’ ที่บ่งบอกความเป็น ‘คลื่นลูกที่สอง’ ผู้เล่าคงต้องยกคำขวัญ (slogan) ว่า ‘the personal is political’ หรือ ‘**เรื่องส่วนตัวเป็นเรื่องการเมือง**’ ข้อความนี้นักสตรีนิยมบางคนมีความเห็นว่า เป็นการสรุปย่อให้เห็นถึงหนทางหรือวิถีทางที่ ‘สตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง’ ไม่เพียงต้องการขยายขอบเขตของโอกาสต่าง ๆ ทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ และ ‘สงวน’ เอาไว้ให้ ‘ผู้ชาย’ ออกไปสู่ผู้หญิงเท่านั้น แต่ทว่าโดยผ่านทาง การเข้าไป ‘แทรกแซง’ ภายในพื้นที่หรือปริมาตรที่เคยและยังคงถูกกำหนดนิยามว่าเป็นพื้นที่ส่วนตัว เช่น ในพื้นที่ของการ ‘เจริญพันธุ์’ เพศวิถีและการสร้างภาพตัวแทนทางวัฒนธรรม (cultural representation) ด้วย ทั้งนี้เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตด้านที่ถือว่าเป็น ‘บ้านเรือน’ และ ‘ส่วนตัว’ อีกด้วย ดังนั้น ‘สตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง’ จึงไม่เพียงส่งผลกระทบต่อสังคมตะวันตกเท่านั้น แต่ทุกวันนี้ยังคงมีส่วนในการปลุกเร้าการต่อสู้เพื่อสิทธิของผู้หญิงทั่วโลก (Gamble, 2001:310)

‘กระแสด้าน’ หรือ ‘back lash’

ผู้เล่าจำได้ว่าย้อนหลังไปสามสิบ-สี่สิบปี นักศึกษา ปัญญาชนบางส่วนในเมืองไทยพูดกันเป็นคำขวัญว่า ‘ที่ไหนมีการกดขี่ ที่นั่นย่อมมีการต่อสู้’ ในกรณีการต่อสู้ของนักสตรีนิยมที่ผ่านมาและกำลังทำกันอยู่ก็ตกอยู่ในทำนองเดียวกัน แต่ซับซ้อนกว่านั้น กล่าวคือ ‘เมื่อมีการกดขี่ ก็เกิดมีการต่อต้าน’ จากนั้นก็มี ‘การต่อต้าน การต่อต้าน’ เกิดตามขึ้นมาด้วย ดังเช่นที่ขบวนการนักศึกษาปัญญาชนไทยต่อต้าน ‘เผด็จการ’ ต่อต้าน ‘ทุนนิยม’ เพื่อสถาปนา ‘ประชาธิปไตย’ ต่อมา ‘เผด็จการ’ และ ‘ทุนนิยม’ ก็ย้อนกลับมาต่อต้านโค่นล้มนักศึกษาโดยอ้างว่า ‘เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติ ศาสน์ กษัตริย์’ ไว้ก่อนจากนั้น ก็จะมุ่งไปสู่การสถาปนา ‘ประชาธิปไตย’ เหมือนกัน!ฟังดูแล้วอดคิดไม่ได้ว่า ‘มันอะไรกันนี่.....เหมือนแต่ต่างหรือว่า ต่างแต่อ้างว่าเหมือน!’

ในตะวันตกปฏิบัติการต่อต้านที่เกิดกับสตรีนิยมนี้พวกเธอเรียกว่า ‘back lash’ ที่นักสตรีนิยมบางคน เช่น **นาโอมิ วูล์ฟ** (Naomi Wolf) และ **ซูซาน ฟาลูดี** (Susan Faludi) อธิบายว่านับตั้งแต่ปลายทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมาเกิดมีการต่อต้านสตรีนิยมกลับในสื่อที่ต้องการล้มความสำเร็จต่าง ๆ ที่ขบวนการเคลื่อนไหวของนักสตรีนิยมต่อสู้ได้มา ตัวอย่างที่ฟาลูดียกมีปรากฏอยู่ในทุกพื้นที่ของสังคม ตั้งแต่คู่มือแนะนำเรื่องสุขภาพไปจนถึงภาพยนตร์ฮอลลีวูด ซึ่งแสดงภาพของผู้หญิงผู้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน (career woman) ว่ากำลังเผชิญหน้ากับโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากความเครียดต่าง ๆ เช่น มีอาการผม่วง และเกิดความกระวนกระวาย และอื่น ๆ ซึ่งผู้หญิงได้รับการอธิบายว่า เกิดจากความเหงา และความรู้สึกกลัว ๆ ว่าพวกเธอไม่ได้รับการตอบสนองความจำเป็นและปรารถนาอາลัยต่าง ๆ เพราะเราไม่อยู่ในกรอบหรือในโลกของผู้หญิง แต่ออกมากระโดดโลดเต้นในโลกของผู้ชาย (Gamble, eds., 2001:193) นัยที่แฝงมาคือ ‘กลับไปเป็นผู้หญิง อยู่กับเหย้า ผ่ากับเรือน’ เสียเถอะ!นักศึกษาและผู้สนใจบางคนอาจเกิดมีคำถามขึ้นมาว่า ‘แล้วผู้ชายไม่เครียด ไม่ผม่วง ไม่หัวล้านบ้างหรือไม่?’

อย่างไรก็ตามพูดได้ว่านักสตรีนิยมทั้งหมดหรือทุกคนเห็นด้วยตามนั้น ส่วนผู้เล่ามีหน้าที่นำมาเล่า เพื่อบอกว่าการพูดถึงการต่อต้านย้อนกลับสู่สตรีนิยม ปรากฏอยู่นะ ถ้าใครสนใจจะศึกษา ค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อความเข้าใจว่า ในเมืองไทยมีปรากฏการณ์ทำนองเดียวกันนี้เกิดขึ้นหรือไม่ ถ้าสรุปว่ามีหรือไม่อย่างไร เพราะอะไร อาจเป็นคำถามเพื่อกระตุ้นการค้นคว้า วิจัย หรือทำวิทยานิพนธ์ก็ยังได้ สำหรับใครที่ยังคิดหัวข้องหรือเรื่องที่จะทำไม่ได้

อนึ่งผู้เล่าอยากขอยืนยันว่าที่เล่ามาฮึดยวานั้น ไม่ได้ออกนอกเรื่องเพศ เพศภาวะ สังคมและวัฒนธรรมเลยแม้แต่น้อย ตัวอย่างเช่น การพูดถึงกระแสด้านสตรีนิยมย้อนกลับ (ฟังดูเหมือนอาการโรคกรดไหลย้อน) นี้ เป็นตัวอย่างที่ดีที่เกี่ยวกับเรื่อง ‘บทบาททางเพศ/เพศภาวะ’ และ ‘การแบ่งงานกันทำ’ ในสังคม ‘การสร้างภาพตัวแทน’ (representation) ผู้หญิง-ผู้ชาย เป็นอะไรที่น่าตื่นเต้นมากเมื่อมองมาจากวิธีคิดหรือ **สำนักคิดวัฒนธรรมศึกษา** (cultural studies) ซึ่งเรายังไม่ได้เข้าไปแตะเลยก็ว่าได้

ความมีวุฒิภาวะมากขึ้นของสตรีนิยม อาจเห็นได้จากทัศนะของ **โอคลีย์** โดยเธอมองว่า (เมื่อสตรีนิยมมีวุฒิภาวะมากขึ้น) เกิดมี ‘gender slips uneasily between being merely another word for sex and being a contested political term’ (Oakley in Oakley and Mitchell 1997:30, อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004:57) คือการสั่นไถลไปมาระหว่างการเป็นเพียงคำ ๆ หนึ่งที่สามารใช้แทนเพศกับการเป็นคำหนึ่งของการประชันขันแข่งทางการเมือง*

ข้อความข้างบนของโอคลีย์ผู้เล่า ‘อ่าน’ แล้วคิดว่าสำคัญมาก ๆ เพราะ

1. ถ้า ‘เพศ’ (sex) กับ ‘เพศภาวะ’ (gender) เป็นคำที่สามารถใช้แทนกันได้ แสดงว่าเป็นคำที่มี ‘ความหมาย’ เดียวกัน

2. ถ้าเป็นไปตามข้อ 1. แสดงว่า เมื่อ ‘เพศภาวะ’ เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม ‘เพศ’ ก็เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคมเช่นเดียวกัน (โปรดกลับไปดู ประเด็นของคอนน์เนลล์ใหม่อีกที)

3. ถ้าเป็นไปตามข้อ 2. แสดงว่า ‘เพศ’ เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม จึงไม่ ‘อยู่กับที่’ หรือ ‘ตายตัว’ กล่าวคือเปลี่ยนแปลงไปตามการใส่ความหมายให้กับ ‘เพศ’ ตามยุค (เวลา) และพื้นที่ (สถานที่) ซึ่งถ้านำประเด็นของคอนน์เนลล์เข้ามาจับอีกที่ยังต้องขึ้นอยู่กับ ‘การเลือก’ ที่จะใส่ความหมายให้กับร่างกายโดยปัจเจกบุคคลผู้เป็นเจ้าของร่างกายนั้นด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่ออายุ 15-16 ปี คน ๆ นั้น ‘เลือก’ ที่จะนิยามตนเองว่าเป็น ‘ผู้ชาย’ แต่พออายุ 17-18 คน ๆ นั้น ‘เลือก’ นิยามตนเองว่าเป็น ‘ผู้หญิง’ ก็ได้

4. จากคำว่า ‘เลือก’ กับ ‘ปัจเจกบุคคล’ ทั้งสองคำเป็นทั้งคำและมโนทัศน์ หรือ ‘ภาษา’ ใน ‘วาทกรรม’ ‘ประชาธิปไตย’ อย่างปฏิเสธไม่ได้ ดังนั้นจึงต้องถูก ‘ตั้งคำถาม’ (contested) ว่าเป็นเรื่องของ ‘สิทธิ’ และ ‘เสรีภาพ’ หรือไม่ ถ้าตอบว่าใช่เรื่องก็น่าจะจบ แต่มันไม่เป็นอย่างนั้น เนื่องจาก

5. ต้องมีการโต้กลับโดยใช้ ‘หลักการ’ (principle) บางอย่างขึ้นมา เพื่อให้เกิด ‘ความถูกต้อง’ (justified) ให้กับการโต้แย้ง ตัวอย่างเช่น อ้างว่า ‘ไม่มีกฎหมายรองรับ’ ฉะนั้น ‘คุณต้องไปแก้กฎหมายเสียก่อน’

6. หากมีการแก้หรือ ‘ปฏิรูปกฎหมาย’ เกิดขึ้นจริง นักกฎหมายและคนทั่วไปคือ ‘สังคม’ ต้องยอมรับ อย่างน้อยในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติอาจยังต่อต้านอยู่คือ ‘ไม่เห็นด้วย’ คนเหล่านี้มีอย่างแน่นอนจะไปขึ้นเวทีประณามว่า ‘คุณล้าหลัง’ ‘คุณเป็นคนอนุรักษ์นิยม’ ‘คุณเป็นศัตรูกับผู้หญิง’ ก็ได้ไปอีกเหมือนกัน ทั้งนี้เพราะขึ้นอยู่กับ **วิถีคิด** ซึ่งบางคนอาจใช้คำว่า ‘สำนักคิด’ หรือ ‘school of thought’ ทางกฎหมาย ทางสังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์ ที่มีหลากหลายสำนัก ซึ่งแตกต่างหลากหลายขัดแย้งกัน ดังนั้นกระบวนการ ‘ตั้งคำถาม’ หรือ ‘ประชันขันแข่งทางการเมือง’ จึงดำเนินต่อไป เว้นเสียแต่จะมีการ ‘ยึดอำนาจ’ รัฐ แล้วสถาปนาระบบเผด็จการ เช่น เผด็จการทหาร หรือ ‘เผด็จการทางรัฐสภา’

* ‘การสั่นไถล’ นั้นในภาษาไทยล้านนาใช้คำว่า ‘พะเลิด’ ผู้เล่าฟังแล้วเห็นว่าได้ความรู้สึกดีเห็นภาพพจน์ ส่วนการประชันขันแข่งนั้นเป็นภาษาของนักสตรีนิยมหลังโครงสร้าง-หน้าที่นิยมและหลังทันสมัยนิยม

ขึ้นมา แต่ผู้เล่ามั่นใจว่า การตอบโต้เชิงการประชันขันแข่ง (contestation) จะยังคงมีต่อไป ดังนั้นการต่อสู้เรื่อง ‘เพศ’ ‘เพศภาวะ’ ‘สิทธิ-เสรีภาพ-ความเสมอภาค’ กับ ‘ประชาธิปไตย’ และอื่น ๆ อีกมากจึงเป็น ‘กระบวนการ’ ที่ไม่น่าจบสิ้นหรือลงตัว

7. ถ้าถามต่อว่า ‘เพราะอะไรจึงไม่ลงตัว’ ทฤษฎีสตรีนิยมยุคต้นศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด ส่วนหนึ่งน่าจะตอบว่า ‘ไปดูเรื่องความแตกต่าง’ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่และยุ่งมาก ไม่มีเวลาและเนื้อที่สำหรับการ ‘เล่า’ ในตอนนี้

8. ข้อนี้เป็นข้อสังเกตเชิงคำถามที่ผู้เล่าตั้งขึ้นมาถามตนเอง และคนอื่น ๆ ด้วย.....ถ้าสนใจ! คือ

8.1 ‘รัฐ’ ในฐานะที่เป็นผู้ออกกฎหมายเป็นตัวแทน ‘สังคม’ ได้หรือไม่ ถ้าได้หรือไม่ได้จะมีผลตามมาอย่างไร

8.2 ข้อความว่า ‘สังคมประชาธิปไตย ต้องเป็นสังคมที่ตั้งอยู่บนกฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย’ นั้น ‘กฎหมาย’ ที่ว่า ควรจะมีเนื้อหาสาระ หรือหลักการอะไรที่สามารถทำให้สังคมที่เต็มไปด้วยความแตกต่างและมีพลวัต ‘ยอมรับ’ จะเอาเพียงแค่ ‘ยอมรับ’ หรือว่าจะไปให้ถึงระดับ ‘เห็นพ้องต้องกัน’ คือมี ‘consensus’ เช่น ในประเด็น ‘อะไรคือความยุติธรรม?’หรืออาจอ่านได้อีกอย่างว่า ‘consensus’ หมายถึง ‘มติหรือเสียงส่วนมาก’ ตามวิธีการที่เรียกกันว่า ‘ประชาธิปไตย’ ถ้าจะใช้แนวคิดนี้ในการอธิบายแล้ว เราจะทักท้วงต่อไปได้ หรือไม่ว่ากฎหมายที่ออกมาโดยเสียงส่วนใหญ่ นั้นไม่เพียงแต่ชอบธรรมเท่านั้น แต่ ‘ยุติธรรม’ ด้วย สมมติว่าถ้ารัฐสภาไม่ผ่านร่างกฎหมายที่มีผู้เสนอมาในนาม ‘สิทธิมนุษยชนของคนกลุ่มน้อย หรือคนชายขอบ’ ซึ่งมีผู้มีเพศภาวะหญิง และเพศภาวะอื่น ๆ รวมอยู่ในนี้ด้วย จะถือได้หรือไม่ว่ากฎหมายมีสองมาตรฐาน (double standard) และละเมิดสิทธิมนุษยชนของคนกลุ่มน้อย เช่น ผู้หญิงและผู้คนหลากหลายเพศภาวะ โดย ‘ตัวแทน’ ของคนกลุ่มใหญ่

ที่ยกมากล่าวเป็นข้อ ๆ ข้างบนเป็นเพียงการ ‘ชิมलग’ เพื่อกระตุ้นให้นักศึกษาและผู้สนใจตั้งคำถามหลาย ๆ คำถามว่าสามารถทำได้โดยใช้มโนทัศน์ เพศภาวะเป็นแกนกลางหรือไม่

ดังนั้น เมื่อมาถึงตอนนี้จึงจำเป็นที่จะต้องเล่าเรื่องเพศภาวะกับกระแสตอบโต้ย้อนกลับหรือ ‘back lash’ ต่ออีกพอควร ในทัศนะของโอคัสซี่ งานเขียนต่าง ๆ ที่ออกมาต่อต้านการเคลื่อนไหวต่อสู้ของผู้หญิงนั้น ที่จริงแล้วคือ ความพยายามที่จะนำเอาเพศภาวะกลับไปเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับชีววิทยาหรือ ‘ธรรมชาติ’ ทั้งนี้เพื่อบอกว่า วาทกรรมส่วนใหญ่ที่ผลิตขึ้นมาโดยนักสตรีนิยมตึงเกินไปและสร้างความอึดอัดให้กับพลังต่าง ๆ ที่มีอยู่ ซึ่งเอาเข้าจริง ๆ แล้ว จึง ‘อ่าน’ ได้ว่าเป็นการหนีกการพยายามถอดรื้อของสตรีนิยมซึ่งใช้มโนทัศน์ ‘เพศภาวะเป็นจุดแข็ง’ สำหรับโอคัสซี่ การสร้างมโนทัศน์ ‘เพศภาวะ’ ขึ้นมาจึงเป็นพลังสำคัญของสตรีนิยมคลื่นลูกที่สอง ดังนั้นเพศภาวะจึงเป็นเป้าหมายของการบ่อนทำลายของ ‘back lash’ ในฐานะที่เป็นมโนทัศน์ที่ทรงพลังที่ประสบความสำเร็จในฐานะที่เป็น ‘คำ’ หรือ มโนทัศน์เชิงการวิเคราะห์ (analytical term) แต่ถ้าใช้ในภาษาพูดทั่ว ๆ ไปแล้วมักมีการสั่นไถลหรือ

‘พะเลิด’ (slippage) เกิดขึ้นได้เสมอระหว่างการใช้ ‘เพศ’ กับ ‘เพศภาวะ’ แม้กระทั่งในแบบฟอร์มของทางราชการ เช่น ใบสมัครงาน เมื่อมีช่องให้กรอกหรือทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ชาย □ หรือ หญิง □ ก็ดีนั้น แท้จริงเขาต้องการให้เราบอก ‘เพศภาวะ’ ของเราต่างหาก (Oakley in Oakley and Mitchell 1997:5), อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004:57) ขยายความได้ว่า เมื่อเรากรอกใบสมัครงาน ผู้รับสมัครงานต้องการรู้ว่า เรา ‘ควรจะทำอะไร’ ถ้าเป็น ‘ชาย’ ก็ให้ทำงานอย่างหนึ่ง ถ้าเป็นหญิงก็ให้ทำงานอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งก็คือเรื่องของ ‘การแบ่งงานกันทำตามเพศภาวะ’ นั่นเอง

ยุคการประชันขันแข่งระหว่างวาทกรรม

ฟิลเชอร์และ เวลเลแฮน (Pilcher and Whelehan) มีความเห็นว่างานเขียนส่วนใหญ่ในตอนหลัง ๆ (1980–1990) เป็นต้นมามักจะพึ่งพาอาศัยการแบ่งเป็นสองขั้ว (polarization) บนความแตกต่างระหว่างเพศ/เพศภาวะมากเกินไป แต่ถ้าสังเกตดูให้ดีแล้วความหมายต่าง ๆ ที่ถูกนำไปใส่ให้กับความแตกต่างทางเพศ (เช่น ผู้ชายแข็งแรง ผู้หญิงอ่อนแอ ผู้ชายกล้าหาญ ผู้หญิงขี้อลาด ผู้ชายเด็ดขาด ผู้หญิงโลเล ผู้ชายใช้เหตุผลผู้หญิงใช้อารมณ์ และอื่น ๆ อีกมากมาย-ผู้เล่า) นั้น ล้วนเป็น**สิ่งประกอบสร้างทางสังคม** (socially constructed) ทั้งสิ้น แล้วยังเปลี่ยนแปลงได้ (changeable) ด้วย และภายในบริบทที่ว่านี้เราเข้าใจเพศและเพศภาวะกับความหมายที่ใส่ให้ ตลอดจนผลต่าง ๆ ที่ตามมาในฐานะที่เป็น ‘ความจริง’ ทางชีววิทยา (biological facts) ภายในบริบททางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของเราเอง (เธอหมายถึงบริบทของสังคมตะวันตก-ผู้เล่า) เธอชี้ให้เห็นต่อไปว่า การวิจัยด้านพันธุกรรมในช่วงเวลาไม่นานนี้ (และยังดำเนินอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ และเพิ่มมากขึ้น-ผู้เล่า) พยายามโต้แย้งว่า ชีววิทยามีส่วนอย่างแน่นอนต่อลักษณะต่าง ๆ ทางพฤติกรรมและตัวอย่างของการวิจัยแนวนี้กับปัจเจกบุคคลที่มีลักษณะข้ามเพศภาวะ (transgendered) ถูกนำมาประกอบสร้างเพื่อสนับสนุน ‘การสร้างความจริง’ บนฐานทางชีววิทยาด้วย เช่น ผู้คนข้ามเพศภาวะบรรยายลักษณะของพวกตนว่า รู้สึกว่าน่าจะมีอะไรผิดพลาดเพราะเหมือนกับตกอยู่ใน**ร่างกาย** ที่ผิด (เข้าทำนอง ผิดฝาผิดตัว-ผู้เล่า)

วาทกรรมว่าด้วยร่างกายกับการประกอบสร้างทางสังคม เป็นคำอธิบายอีกชุดหนึ่งของวาทกรรมที่โยงร่างกาย (body/ชีววิทยา-สรีระ-ผู้เล่า) มาใช้ร่วมกับการประกอบสร้างทางสังคม มอยรา เกตต์นส (Moira Gatens) ซึ่งประเด็นว่ามีหลักฐานที่แสดงว่า ‘ร่างกายของผู้ชายกับร่างกายของผู้หญิงมีความแตกต่างกันมากทางด้าน**คุณค่าทางสังคม** (social value) กับ**ความสำคัญทางสังคม** ซึ่งไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ว่า มีผลทำให้เกิดผลกระทบเสมือนถูกทำเครื่องหมายไว้บนจิตสำนึกของผู้หญิงและผู้ชาย’ (Gatens 1996:9, อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004:58) ผู้เล่าขอยกตัวอย่างของสังคมไทยให้ช่วยกันพิจารณา เช่น ‘ห้ว’ ผู้ชายสำคัญกว่า ‘ห้ว’ ผู้หญิงหรือไม่? ผู้ชายบางคนไม่ยอมให้ผู้หญิงจับหัวนอกจากแม่และช่างทำผม (หญิง) ‘คิ้วลึงค์’ กับ ‘โยนี’ ในลัทธิพราหมณ์อันไหนสำคัญกว่ากัน? นอกจากนั้นเธอยังเสนอต่อไปว่าเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายที่ชัดเจนจำนวนหนึ่ง (bodily events) มักจะได้รับความสำคัญที่แตกต่างกันมาก ถ้าเกิดขึ้นโดยเฉพาะกับเพศใดเพศหนึ่งเท่านั้น เธอยกตัวอย่าง

เรื่องการมีประจำเดือน ตรงนี้ผู้เล่าขอให้ช่วยกันตั้งข้อสังเกตเรื่องข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงที่กำลังมีประจำเดือนเข้าอุโบสถ ในภาคเหนือ ภาคอีสานของไทยและในสังคมลาวแต่เดิมมา ห้ามผู้หญิงก้าวข้ามคันเบ็ด หน้าไม้ ปืน สำหรับล่าสัตว์ไม่ว่ามีประจำเดือนหรือไม่มี ห้ามไม่ให้ผู้ชายเดินรูดราวตากผ้า เลือดประจำเดือนของผู้หญิงมีอาถรรพ์ คือทำให้เครื่องรางของขลังทุกชนิด (คืออำนาจของผู้ชาย) เลื่อมได้เหล่านี้เป็นต้น

นอกจากนั้นเกเต็นส์ยังชี้ให้เห็นด้วยว่า ความเป็นชายไม่ได้รับคุณค่าเพราะความเป็นชายอย่างตรงไปตรงมาอย่างที่เข้าใจกัน แต่จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อความเป็นชายนั้น **‘ถูกแสดงโดย’** (‘performed’) โดยผู้ชายที่มีชีวิตความเป็นชาย เพราะฉะนั้นเธอจึงสรุปว่าในตะวันตกนั้นร่างกายของผู้ชายด้วยตัวของมันเองมีความสำคัญเปี่ยมล้นในวัฒนธรรมดังปรากฏอยู่ในปรัมปรานิยายหรือตำนานวิทยาว่าด้วยความสูงส่ง และเป็นมาตรฐานของมนุษย์ (ตัวอย่างเช่น ‘กาย’ ของผู้ชายศักดิ์สิทธิ์เพราะพระผู้เป็นเจ้ามีร่างเป็นชาย-ผู้เล่า)

ทฤษฎีเพศภาวะในฐานะเป็นภาวะแห่งการแสดง

เพศภาวะในฐานะที่เป็น **‘ภาวะแห่งการแสดง’** หรือ (performativity) นั้นดูเหมือนนักสตรีนิยมที่กล่าวได้ว่ามีชื่อเสียงและเป็นคนสำคัญของยุคสมัยคนหนึ่งคือ **จูดิธ บัตเลอร์** (Judith Butler) เป็นผู้สร้างขึ้นมาเป็นทฤษฎีหนึ่งว่าด้วยเพศภาวะโดยการนำ ‘สภาวะแห่งการแสดง’ หรือ ‘performativity’ เข้ามาใช้ มีสาระสำคัญที่พอสรุปย่อได้ว่า **เพศภาวะเป็นภาวะของการไม่ตั้งใจ แต่ก็มีการแสดงออกมาภายในปริณทลหรือพื้นที่ของบรรดา วาทกรรมต่าง ๆ แห่ง ‘ความเป็นจริงของการมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม’ (heteroreality) เท่านั้น** ซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาเพื่อทำให้การแสดงต่าง ๆ เช่น กระเทย (drag) ที่ตั้งใจละเมิดกฎเกณฑ์หรือ ‘ความเป็นจริง’ ดังกล่าว (เช่น การมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม) ถูกทำให้หมดความหมายอย่างได้ผล (Pilcher and Whelehan 2004:58)

ข้อความข้างบนแม้เขียนเป็นภาษาไทย แต่อ่านแล้วไม่น่าจะมีใครเข้าใจ แม้กระทั่งตัวผู้เล่าเอง ดังนั้นจึงต้องแปลไทยเป็นไทยอีกทีว่า **เพศภาวะนั้นเป็นการแสดง** ที่แม้จะไม่ตั้งใจแสดงแต่ก็แสดงออกมาอยู่ดี และเป็นการแสดงที่อยู่ภายใน ‘วาทกรรม’ หรือ ‘ชุดการอธิบาย’ ที่มีการสร้าง **‘ความจริง’** ไว้ว่า **‘การมีเพศสัมพันธ์ระหว่างเพศภาวะตรงข้าม’** เท่านั้น เช่น หญิงกับชาย เป็น ‘ความจริง’ เพียงชุดเดียว ดังนั้นการแสดง (ออก) ของเพศภาวะชายก็ดี เพศภาวะหญิงก็ดีนั้น จึงถูกแสดงออกมาตามวาทกรรมที่ว่านั้น ทั้งนี้ก็เพื่อทำให้การมีเพศสัมพันธ์กับเพศเดียวกันทุกชนิด ไม่ว่าจะชายกับชาย หรือหญิงกับหญิง ซึ่งถูกถือว่า บ่อนทำลายหรือสั่นคลอน ‘ความจริง’ ชุดนั้น (เพศวิถีและเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม/heterosexuality) กลายเป็น ‘ความเท็จ’ หรือ ‘เบี่ยงเบน’ ‘บ้า’ หรือ ‘ผิดผี’ ‘ผิดศีตคอง’ ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการแสดงออกของ **‘ความเป็นชายจริงหญิงแท้’** ออกมา เพราะฉะนั้น **‘การแสดง’** ที่ว่านี้

จึงเป็น**ปฏิบัติการของ ‘วาทกรรมเพศวิถี และเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้าม’** ซึ่งถูกถือว่า ‘ปกติ’ เท่านั้น นอกเหนือไปจากนี้ **ทำไม่ได้!**

ขอยกตัวอย่าง เช่น การที่ ‘ผู้ชาย’ แต่งตัวให้เป็น ‘ผู้ชาย’ ก็ดี การที่นางพยาบาล หรือ ‘แพทย์’ หรือโรงพยาบาลระบุไว้ในสูติบัตรว่า เพศของทารกเป็น ‘ชาย’ หรือ ‘หญิง’ ก็ดี หรือ เมื่อไปแจ้งเกิดกับทางราชการ ถ้าเจ้าหน้าที่เห็นว่า ชื่อที่ทั้งพ่อแม่เครือญาติตั้งมาไม่สมกับเพศ คนเหล่านั้นจะทักท้วง เช่น ถ้าพ่อแม่ต้องการตั้งชื่อลูกชายว่า ‘กาญจนา’ ไม่ได้เพราะ ‘ฟังดูแล้ว’ ไม่สอดคล้องกับ ‘เพศ’ แต่ถ้าชื่อ ‘กาญจนะ’ อนุญาตให้ตั้งได้ พร้อมกับคำนำหน้าว่า ‘เด็กชาย’ พออายุเท่านั้นก็ต้องเปลี่ยนเป็นนาย

ยังยังไม่จบเพราะวิธีคิดที่ **บัตเลอร์** เสนอมานั้นชี้ให้เรามองทะลุต่อไปว่า **‘ตัวการที่อยู่เบื้องหลัง’** จริง ๆ คือ **ชุดวาทกรรมเรื่องการมีเพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามเท่านั้น** ไม่ใช่เรื่องของจารีต ประเพณี วัฒนธรรม กฎหมายและอำนาจรัฐในสังคมนั้นอย่างตรงไปตรงมา แต่สถาบันต่าง ๆ เหล่านั้น รวมทั้ง ‘สังคม’ รวมด้วยช่วยกันประกอบสร้าง/ผลิตและผลิตซ้ำและทำงานในลักษณะที่เป็น **ปฏิบัติการของวาทกรรมที่วานั้น**

อาจกล่าวได้ว่า การสร้างมโนทัศน์เพศภาวะของบัตเลอร์อาจเป็นการสร้างมโนทัศน์ที่ถือได้ว่า ‘ถึงรากเหง้า’ มากที่สุดก็น่าจะได้ เมื่อดูสิ่งที่เธอทำนั้น เราอาจนำเอา ‘หุ่นจำลองแนวฟูโก’ หรือ ‘Foucauldian model’ มาจับเพื่อทำความเข้าใจต่อไป ซึ่งเท่ากับเธอนำเสนอและยืนยันว่า การจัดประเภทอัตลักษณ์ทั้งหมด (all identity category) นั้น ‘แท้จริงแล้วเป็นผลพวงต่าง ๆ ของสถาบันทั้งหลาย (institutions) **ปฏิบัติการ** (practices) และ**วาทกรรม** (discourses) ซึ่งมีจุดกำเนิดและจุดของการแพร่กระจายที่หลากหลาย (Butler 1990:ix, อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004:58)

นอกจากนั้นเธอยังโต้แย้งต่อไปว่า ‘ความแตกต่างระหว่างเพศ/เพศภาวะนั้น บอกกับเราว่า**เกิดความไม่ต่อเนื่อง**อย่างถึงรากถึงเหง้าระหว่างกายที่มีเพศทั้งหลาย กับเพศภาวะที่เกิดจากการประกอบสร้างทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เราอาจอนุมานเอาว่าในขณะหนึ่งที่มีความมีเสถียรภาพของเพศแบบสองเพศ* (ซึ่งเคยถูกคิดว่ามีอยู่-ผู้เล่า) แต่ความมีเสถียรภาพของการมีสองเพศที่วานั้นไม่ได้หมายความว่า การประกอบสร้าง (อัตลักษณ์-ผู้เล่า) ที่เรียกว่า “ผู้ชาย”** จะต้องเพิ่มขึ้นเฉพาะกับกายทั้งหลายของ “ผู้ชาย”*** หรือกายของ “ผู้หญิง”**** ทั้งหมดจะต้องถูกตีความว่าอยู่บนกายของผู้หญิง***** เพียงเท่านั้น (Butler 1990:6, อ้างใน Pilcher and Whelehan 2004: 58)

* ‘the stability of binary sex’

** “men”

*** “males”

**** “women”

***** “female bodies”

พูดอีกอย่างหนึ่งคือ อาจต้องการบอกว่า ในขณะที่เชื่อกันว่าการแบ่งมนุษย์เป็นเพศชาย-หญิง (binary sex) นั้น มีเสถียรภาพ แต่เอาจริง ๆ แล้วไม่มีเสถียรภาพ กล่าวคือ ความเป็นผู้ชายหรือ “ลูกผู้ชาย” นั้นไม่ได้สร้างขึ้นอย่างเฉพาเจาะจงบนร่างกายที่มีเพศชายเท่านั้น แต่มีการประกอบสร้างขึ้นบนร่างกายของผู้มีเพศหญิงด้วย ในกรณีของ ‘เพศหญิง’ ก็เป็นอย่างนั้น ผู้เล่าขอยกตัวอย่างว่า ‘ความกล้าหาญ’ ‘ความเข้มแข็ง’ ซึ่งเป็นลักษณะบ่งบอก ‘ความเป็นลูกผู้ชาย’ นั้น ถูกสร้างบนร่างกายของผู้หญิงด้วย ในขณะที่ ‘ความอ่อนโยน’ ‘สุภาพ’ ไม่หยาบกระด้างก็ถูกนำไปประกอบสร้าง ‘ความเป็นลูกผู้ชาย’ ด้วย ในสังคมตะวันตกเราเห็นว่ามิมโนทัศน์ ‘วีรบุรุษ’ และ ‘วีรสตรี’ ตัวอย่างที่เล่าไปแล้ว เช่น Joan of Arch (1412–1431) วีรสตรีผู้ลุกขึ้นมาเป็นผู้นำทางทหารในฝรั่งเศสต่อสู้กับศัตรูคนนอกศาสนา (ไม่ใช่ชาวคริสต์) ประสบชัยชนะหลายครั้ง ต่อมาภายหลังเธอถูกกล่าวหาว่าเป็น ‘แม่มด’ และถูกลงโทษโดยการเผาทั้งเป็น ในทัศนะนักสตรีนิยมแนวนี้เธอถูกกล่าวหาและถูกฆ่าเพราะเธอแสดงบท ‘ลูกผู้ชาย’ (ทหาร) ได้อย่างเก่งกาจบนร่างกายที่เป็น ‘ผู้หญิง’ นี่คือการลั่นคลอนรากฐานของ ‘เพศภาวะแบบผู้ชาย’ ในภาษาไทยมีคำว่า ‘ผู้ชายอกสามศอก’ บ้าง ‘น้ำตาลูกผู้ชาย’ บ้าง ทั้ง ๆ ที่ ‘น้ำตา’ มีนัยแสดงความอ่อนแอของผู้หญิง เช่น วลีว่า ‘หญิงเจ้าน้ำตา’ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางที่ใช้ในเชิงการดูถูกเหยียดหยาม เช่น ‘ลูกผู้ชายเขาไม่ร้องไห้กันหรือไวย!’ต้องตามด้วย ‘ไวย’ เป็นอย่างน้อย ไม่เช่นนั้นไม่เป็น ‘ลูกผู้ชาย’

หลายปีมาแล้วมี ‘นักมวย’ ไทยชกมวยไทยได้เก่งกาจมีชื่อเสียงลือลั่นไปทั่วประเทศในนาม ‘น้องต๋ม’ แต่ ‘เขา’ มีร่างกายเป็น ‘ชาย’ ซึ่งเป็นฐานที่ทำให้ ‘เขา’ ชก เตะ เข่า ศอก ครบสูตรยอดมวยไทยได้ดุเดือด ต่อมาพอ ‘เขา’ มีรายได้พอที่จะผ่าตัดแปลงเพศ ‘เขา’ ก็กลายเป็น ‘เธอ’บนร่างกายที่เป็น ‘เธอ’ นี้เธอไม่สามารถ ‘แสดง’ ความเป็นเพศภาวะชายผ่านการชกมวยซึ่งถือว่าเป็น ‘ลูกผู้ชาย’ อีกต่อไปได้

เพศภาวะในฐานะ ‘อัตลักษณ์’ กับ ‘วาทกรรมและการถอดรื้อ’

จากข้อความที่เล่ามาข้างบนอาจเริ่มมีบางคนมองเห็นแล้วว่า แนวทางหรือวิธีการมอง ‘เพศภาวะ’ ดังกล่าวตั้งคำถามกับวิถีทางทั้งหมดที่เราใช้ในการก้าวเข้าสู่เรื่อง ‘อัตลักษณ์’ กล่าวคือมโนทัศน์หรือแนวคิด หรือเจตคติ (concepts) เรื่อง เพศภาวะในฐานะที่เป็นการแสดงซึ่งเน้นว่ามี ‘การเล่นหรือการแสดงที่เป็นอิสระ’ หรือ ‘free play’ กับประเภทต่าง ๆ ทางเพศภาวะ (gender categories) ที่เราเข้าไปสู่เพศภาวะทางสังคมอยู่ระดับหนึ่ง ดังนั้นผลที่ตามมาคือ **ปัจเจกบุคคล** จึงมีศักยภาพที่จะสร้าง ‘ปัญหาทางเพศภาวะ’ หรือ ‘gender trouble’ และพร้อมกันนั้นก็สามารถท้าทายวิถีทางที่วาทกรรมว่าด้วยเพศภาวะถูกสร้างหรือสถาปนาขึ้นมา และในขณะเดียวกันสามารถเสริมให้ความหมายบางความหมาย สถาบันบางสถาบันให้แข็งแรงขึ้นด้วย (reinforces) ตัวอย่างเช่น สถาบันการแต่งงานหรือเพศสัมพันธ์แบบ ‘เพศสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามเป็นภาคบังคับ’ หรือ ‘compulsory heterosexuality’ เท่านั้น (หากออกนอก ‘ภาคบังคับ’ ดังกล่าวถือว่าเป็น ‘เบี่ยงเบน’-ผู้เล่า)

อนึ่งมโนทัศน์ว่าด้วย ‘การเล่นหรือการแสดงที่เป็นอิสระในระดับหนึ่งของปัจเจกบุคคลที่บัตเลอร์นำเสนอขึ้นมา นี้ ถ้าจะเรียกว่าเป็น ‘การถอดรื้อ’ หรือ ‘deconstruction’ การแบ่งแยกอย่างตายตัวระหว่าง ‘เพศ/เพศภาวะ’ ที่นักสตรีนิยมบางคนถือว่ามีลักษณะที่ ‘ถึงรากถึงโคน’ ที่สุดก็ว่าได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่นักทฤษฎี ‘queer’ (queer theorists) ที่ในภาษาไทยหาคำแปลได้ยากมาก* นอกจากนี้ใช้กันอยู่ในหมู่นักสตรีนิยมคลื่นลูกที่สาม อย่างไรก็ตามในระยะหลัง ๆ บัตเลอร์เองออกมาปฏิเสธว่า ‘performativity’ หรือ ความสามารถในการแสดงนี้มีองค์ของ ‘free play’ กับเพศภาวะอย่างที่บรรดานักทฤษฎีเหล่านี้เสนอไว้ (Butler in Phelan 1997, อ้างใน Pilcher และ Whelehan 2004:58) ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะในโลกที่กว้างใหญ่ไพศาลนี้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา ระหว่าง การสร้างกรอบคิดต่าง ๆ หรือกรอบมโนทัศน์เกี่ยวกับมนุษย์ในฐานะที่เป็น ‘สิ่ง’ (being) ที่ถ้าไม่ถูกควบคุมโดยธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ก็ต้องถูกควบคุมโดยพลังต่าง ๆ ทางสังคม (หมายถึงวิธีคิดแบบทวิลักษณ์หรือ ‘ขั้วตรงข้าม’ ในแบบ ถ้าไม่ใช่อย่างนี้ ก็ต้องอย่างนั้น ซึ่งขยายต่อไปถึง ‘ถ้าไม่ใช่ผู้ชาย ก็ต้องเป็นผู้หญิง’ เท่านั้น-ผู้เล่า) เพราะฉะนั้นผู้เล่าอยากอ่านว่า บัตเลอร์เตือนว่าหากพูดถึง ‘free play’ อย่างมี ‘องค์ของความเป็นไปได้’ ต้องคำนึงด้วยว่า วิธีคิดแบบทวิลักษณ์นั้นยังมีอิทธิพลสูงมาก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีความเปลี่ยนแปลงใด ๆ เกิด ดังนั้นในขั้นตอนของการสร้างกรอบมโนทัศน์ (conceptualization) ของนักทฤษฎีน่าจะมองหาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริง แล้วนำเอามาเป็นฐานสำคัญของการสร้างกรอบมโนทัศน์ เพื่อทำการศึกษาวิจัยหรือประกอบสร้าง/ผลิต ‘ความรู้’ ต่อไป

สิ่งที่บัตเลอร์น่าจะวิตกคือ การกลับมาใหม่อย่างเห็นได้ชัดของแนวทาง ‘popular science’ (น่าจะหมายถึงวิทยาศาสตร์ที่ผู้คนธรรมดารับรู้และเชื่อถือกันอยู่ซึ่งกำลังใช้ตรรกะที่ดูประหนึ่งว่าเป็นของสำนักดาร์วิน (quasi Darwinian Logic) ที่ออกมาเสนออย่างมีพลังว่า **ชีววิทยาของเรานั้น เป็นจุดหมายปลายทางที่หนีไม่พ้นอีกครั้งหนึ่งแล้ว** หรือ ‘biology is once again our destiny’ ประเด็นนี้สามารถเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลง (shifts) มหาศาลในบรรดาชีวิตของพวกผู้หญิงนับตั้งแต่คริสต์ทศวรรษที่ 1960 เป็นต้นมาที่แสดงให้เห็นว่าการจัดประเภทผู้คนจำนวนหนึ่งว่าเป็น ‘ผู้หญิง’ ในความหมาย ‘femininity’ นั้น สามารถถูกตีหรือ ‘ตบแต่ง’ ให้เป็นรูปร่างต่าง ๆ ได้ แต่ทั้งนี้ก็จะถือว่า ‘ความเป็นชาย’ หรือ ‘masculinity’ นั้นแสดงให้เห็นว่า โดยตัวมันเองแล้ว มีความยืดหยุ่นอย่างมากหรือไม่นั้นยังเป็นคำถามใหญ่ที่เปิดอยู่ (Pilcher and Whelehan 2004:58-59)หมายความว่า ‘ความเป็นชาย’ กลับเป็นอะไรที่ ‘อยู่ยงคงกะพัน’ กล่าวคือถูก ‘ถอดรื้อ’ หรือ ‘ถูกประชันขันแข่ง’ ได้ยากกว่าที่นักสตรีนิยมคิด

อนึ่งเท่าที่เล่าอย่าง ‘ย่อ’ แต่เอาเข้าจริง ๆ แล้ว ‘ยืดยาว’ พอควรนี้ ผู้เล่ายังไม่ได้ตั้งคำถามและนำเสนอคำตอบอย่างชัด ๆ ว่า ‘สังคม’ ก็ดี ‘วัฒนธรรม’ ก็ดีที่ ‘ผู้หญิง’ มีชีวิตและมีประสบการณ์ต่าง ๆ

* queer เป็นคำคุณศัพท์ แปลเป็นไทยว่า แปลกประหลาด พิลึก ไม่กระจ่าง ไม่ชัดเจน บางครั้งแปลว่า ‘กระเทย’ ซึ่งไม่ตรงความหมายที่นักทฤษฎีแนวทางนี้ต้องการสื่อ

โดยเฉพาะว่าด้วย ‘เพศ/เพศภาวะ’ ของตนนั้น **คืออะไร?** คำถามนี้ต้องการการเล่าที่ยืดยาวไม่แพ้กัน แต่ในช่วงเวลาที่เขียนต้นฉบับเรื่องเล่านี้ ผู้เล่าไม่มี ‘เวลา’ และ ‘พื้นที่’ ที่จะเล่าเรื่องนี้โดยเฉพาะ แต่จากเท่าที่เล่าไป นักศึกษาและผู้สนใจอาจจับประเด็นได้ว่า **ทั้งสังคมและวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งประกอบสร้าง** เช่นเดียวกับเพศ/เพศภาวะ กล่าวคือสังคมก็ดี วัฒนธรรมก็ดีนั้น ไม่เกี่ยวกับ “ธรรมชาติ” แต่อย่างใด ดังนั้นหากอ่านหรือได้ยินใครพูดว่า ‘ธรรมชาติของสังคม’ หรือ ‘ธรรมชาติ’ ของวัฒนธรรมก็ดีนั้น ในทัศนะของวิธีคิดแบบ **การประกอบสร้างนิยม** หรือ ‘constructionism’ นั้นถือว่า **ไม่มี มีแต่ถูกประกอบสร้างขึ้นมา** นักศึกษาและผู้สนใจบางคนอาจเคยได้ยินคำว่า ‘imagined society’ หรือ ‘สังคมที่ถูกจินตนาการขึ้นมา’ หรือ ‘ชุมชนจินตนาการ’ มาบ้างแล้วก็ดี หรือคำว่า ‘วาทกรรมทางสังคม’ ‘วาทกรรมทางวัฒนธรรม’ ‘วาทกรรมการเมือง’ และอื่น ๆ เหล่านี้มีความหมายว่า สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ถูกประกอบสร้างขึ้นมาทั้งสิ้น ทั้งนี้รวมถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่เป็นมโนทัศน์ที่อยู่ในชุดของ วาทกรรมหรือการประกอบสร้าง ‘เพศ/เพศภาวะ’ เช่น มโนทัศน์เรื่อง ‘การทำให้มีเพศภาวะ’ หรือ ‘gendered’ ก็ได้ ระบบ/ระเบียบว่าด้วยเพศภาวะ หรือ ‘gender order’ ‘การแบ่งแยกทางเพศภาวะ’ หรือ ‘gender segregation’ และอะไรต่าง ๆ อีกมากมาย เรียนรู้กันไม่หมด แม้จะจบปริญญาเอกไปแล้วก็ตาม

อ้อ! นี่ยังไม่ได้บอก (เล่า) ให้ไปดูเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น ‘body’ อัตลักษณ์ ‘identity’ ‘queer theory’ และ สตรีนิยมคลื่นลูกที่สามหรือ ‘third wave feminism’ เป็นต้น

เรื่องที่ ‘ผู้เล่า’ ต้องขยายความเมื่อมีโอกาสคือ ‘สังคม’ ‘วัฒนธรรม’ กับ ‘การประกอบสร้าง’ เพศ/เพศภาวะและผลต่าง ๆ ที่ตามมา

บรรณานุกรม

ภาษาอังกฤษ

- Agonito, Rosemary (1977) **History of Ideas on Women**, Perigee Books, The Berkley Publishing Group, New York.
- Gamble, S., eds. (2001) **The Routledge Companion to Feminism and Post Feminism**, Routledge, TJ International Ltd. Padstow, Cornwall, England.
- Humm, M., (1995) **The Dictionary of Feminist Theory**, Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, Hartfordshire, U.K.
- Kuhn, T.S., (1970) **The Structure of Scientific Revolutions**, University of Chicago Press, USA.
- Marshall, G., et. al (1998) **A Dictionary of Sociology**, Oxford University Press, Oxford New York.
- O'Donnell, M., (1997) **Introduction to Sociology**, Thomas Nelson and Sons Ltd. Surrey UK.
- Pilcher, J. and Whelehan I. (2004) **50 Concepts in Gender Studies**, Sage Publication, London.
- Thornham, S., (2000) **Feminist Theory and Cultural Studies**, Arnold, London and Oxford University Press Inc., New York.

ภาษาไทย

- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2555) **เล่าเรื่องเบื้องต้นสตรีศึกษา สตรีนิยม** วนิดาการพิมพ์ เชียงใหม่.
- พริศรา แซ่ก้วย. บรรณาธิการ (2550). **วารสารสตรีนิยมไทย**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.